



FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 46

Scranton, Pa., Vasario (February) mėn. 1914 m.

Tomas IV

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

INTALPA.

Viršgamtinė Religija. <i>T. J. Bowles, M. D.</i>	1080—1081
Tuli prietarai Brazilijos Amer-indų.	1081
Iš Raganos — Šventoji. <i>M. M. Mangasarian.</i>	1082—1084
Sunaikintosios Gerybės. <i>Brieux.</i>	1085—1087
Ruožai iš Netolimos praeities.	1088—1093
Mokslas pas Arabus ir šiaip viduramžiuose.	1094—1096
Notre Dame de Paris. <i>Victor Hugo.</i>	1096—1100
Šis bei tas iš Chronikos.	1100—1102

SKAITYKIT IR PLATINKIT SEKANCIUS RASTUS:

LIETUVIŲ TAUTA SENOVĖJE IR ŠIADIEN, parašė D-ras J. Šliupas. 3 tomai; kožnas po \$1.50, visi 3 tomai.....	\$4.50
LIETUVOS ISTORIJA parašyta Simano Daukan- to 2 tomu	\$3.00
SPĖKA IR MEDEGA — Mokslas apie gamtos išta- tymus, kaina be apdarų \$1.50 su apdarais	\$2.00
LIETUVOS PASAKOS YVAIRIOS 4 tomai, po \$1.50 vienas, visi 4 tomai.....	\$6.00
BALTRAMIEJAUS NAKTIS istoriška apysaka iš vidurinių amžių, parašė Prosper Merimė, vertė K. Rėk.,.....	75c
INK VIZICIJA arba atpirkimas žmonių nuo šėtono Parašė Kn. V. Dembskis,.....	\$1.25
KANKINTOJAI IR KANKINTINIAI UŽ MOKSLĄ. Kaina.....	\$1.00
IŠ KO KYLA MELAI ir skriaudos žmonijoje? ...	75c
DVYNIAI VAGIŲ, kiekvienas privalo perskatyti šitą Kn. V. Dembskio kningele.....	25c
TIKRI IR NETIKRI ŠVENTIEJIE, paveikslėlis gyvenimo iš kankintinių ir kankintojų.....	25c
KAIP MASKOLIJA PERSEKIOJA LIETUVĄ. Pagal "L'Oppression Russe en Lithuanie" pa- piešė Kn. V. Dembskis	10c
KAIP GERIAUSIAI LAIDOTI NUMIRĖLIŲ Pie- šinys d-ro L. Wehlau, iš angliško išguldė kun. V. Dembskis,	10c
AR VYSKUPAS VALANČIUS NEBUVO VILIU- GIU LIETUVYSTĖS? papiešė kun. V. Dembskis,...	15c
UŽMUŠIMAS CARO ALEKSANDRO II, parašė Jonas Gražys,	15c
MASKOLIŲ NAGUOSE, tikras atsitikimas, atpa- sakotas d-ro J. Šliupo.....	10c
DIEVO PIKTADĖJYSTĖ, parašė Sabastijonas Faure,.....	10c
POLITIŠKOJI EKONOMIJA, kas ji ir ko mokina Pagal d-rą J. B. Marchlevskį ir kitus parašė V. K. Račkauskas.....	25c
TABAKAS, kaip jis žmonėms kenkia. LIAUKIME RUKĘ!.....	10c
LIETUVIAI AMERIKOJE sutrauka d-ro J. Šliupo kalbos, laikytos 5 dieną Birželio 1910 m. Čika- gos mieste.....	10c
MAŽOJI ARBA PRUSIŠKOJI LIETUVA 19 šimt- metyje, parašė J. Šliupas "Laisvosios Minties" leidinys.	10c
"ROJUS ir PAŽANGA." Prof. M. Dragomanov. Vertė V. K. Račkauskas. Kaina	35c
LAISVOSIOS MINTIES ALBUMAS	50c
Kun. A. Vienožinskis ir jo dainos par. Kl. Jurge- lionis.	10c
PRAŽUVO. vaizdelis, Parašė V. K. Račkauskas. 1911.....	10c

D-RO J. SLIUPO PAVEIKSLAS	10c
IŠGANYMAS VARGDIENIO.....	25c
IMTYNĖS VARGUOLIŲ SU BAGOČIAIS.....	10c
LIETUVIAI AR GERAI DELIAIS ZENGIAME PRIEKYN?.....	15c
VIENAKIS	5c
ADOMAS IR JIEVA.....	5c
KOKS PRIVALO BŪTI VAIKŲ AUGINIMAS IR AUKLĖJIMAS, parašė Dr. J. Šliupas.....	25c

Perkupčiams duodame gerą nuošimtį.

L AISVOJI M INTIS

1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

"LAISVOJI MINTIS" LĖŠUOJA:

Amerikoje: metams	\$2.00	Europoj ir kitose šalyse:		
"	pusei metu	\$1.00	Metams :	\$2.50
"	pavienis num.	20c	pusei metu :	\$1.25
			pavienis numeris :	25c

Išsiųsdink šiandien **Tiktai \$1.00 doleris**

Kiekviename lietuviškame name privalo rasti
EDMUNDO STEPONAIČIO RAŠTU KNINGA.



Steponaitis buvo vienas iš pirmųjų mūsų jaunųjų rašytojų. kurie duoda mums pradžią grynos literatūros sričiai, kuriu visu pirmiausias tikslas jau nebvien žadinimas tautos, visuomenės sąmonės bet ir gajvinimas, tvėrimas pačios dailiosios mūsų raštijos

Taji dailių poezijos ir prozos rinkini galima gauti tiktai už \$1.00 pas:

AL. STEPONAITIS,
184 Atkins Avenue,
Brooklyn, N. Y.

"LAISVOSIOS MINTIES" KNINGYNE ir visuose kituose kningynuose ir krautuvėse. Reikalaukite visur.

Reikalaujama agentų kiekvienoje Lietuviais apgyventoje vietoje. Uždarbis geras. Klauskit apie sąlygas.

**Skaitykite ir platinkite
Laisvąją Mintį**





FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

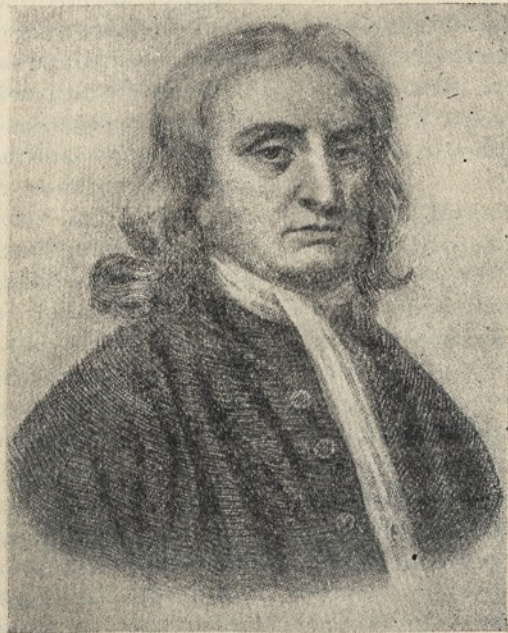
Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 46

Scranton, Pa., Vasario (February) mėn. 1914 m.

Tomas IV

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.



Newton.

VIRŠGAMTINĖ RELIGIJA.

— T. J. BOWLES, M. D. —

“Laisvosios Minties“ skaitytojai yra, be abejonės, labiausiai apsišvietę vyrai ir moters tarpe Lietuvių, o vienok aš nepasiklysiu sakydamas, kad vargiai rasime bent vieną iš jų, kurs pilnai supranta ir apvertina laukiniškumą ir barbarybę viršgamtinės religijos.

Tai yra mirtingas nuodų medis, kurio sėklos tapo pasodintos smagenyse žmogaus tolimoje praeitėje, kada mūsų primityviai bočiai gyveno liudynėse ir urvuose laukiniškumo.

Atsidavėliai viršgamtiniai religijai gyveno ant šitos gražios žemelės per šimtus tukstančių metų, ir jie ištikrųjų primarkino ją kraujais ir ašaromis.

Kryžius ir pusbėnelis yra dėmėmis Kristaus ir Mahometo, ir tai buvo beširdingiausios formos viršgamtinės religijos historijoje svieto.

Nuogandžiame mušyje pas Tours, kur 300000 negyvais krito ant mušivietės, Fates (likimas) lėmė, kad aurė kruvinoji kryžiaus vėluva plevėsuotų džiaugsminga ant besitrusiančių belaisvių Europos, o kruvinoji pusbėnelio vėluva plevėsuotų ore ant silpnų ir nusimusių milijonų Afrikos ir pietinės Azijos.

Mathematikai gali su tikrybe pasakyti atstumą saulės, mėnulio ir žvaigždžių, ir iš anksto tikrai paskelbti busimąjį saulės užtemimą; bet nė visi matematikai svieto niekuomet negali apskaitliuoti jures kraujo ir upes ašarų, kurias kuningai viršgamtinės religijos išpaudė iš bėdinios, kenčiančios ir suskurdusios žmonijos.

Dabar gyvena ant paviršio šitos gražios žemelės penkiolika šimtų milijonų vyrų, moterių ir vaikų, ir iš šito didelio skaičiaus žmonių vos tūk keletas milijonų džiaugiasi palaima laisvės, o diduma mūsų sągyventojų dar tebvaitoja ir kraujais paplukę esti po pasibaisėtinu jungu kuningų viršgamtinės religijos.

Tik vienoje Rossijoje gyvena daugiau kaip šimtas milijonų mūsų sądraugų, kurie neturi paguodos, nė laisvės, nė patukos, jei bent tik mirties viltį. Kuningai viršgamtinės religijos, su caru kaipo vadu, savinasi viską, kas gyva ir negyva, kunus ir sielas vyrų, moterių ir kudikių.

Gražioje ir historiškoje Hispanijos šalyje, labiaus gamtos aplaimintoje negu kitos svieto šalys, ir kitados laimingoje gimtinėje kiltingos Maurų civilizacijos, šiandien gyvena 30 milijonų mūsų sąbrolių, kurius smaugia votis viršgamtinės religijos ir pelėšiai Inkvizicijos, kurios tamsūs šešėliai išdildo kiekvieną žybterėjimą vilties ir pripildo šalį nežinia, tužba ir pažeminimu.

Ana plati šalis, gamtos pritaikinta kaipo laiminga gimtinė šimtams milijonų vyrų, moterių ir kudikių,

Meksiko, Vidurinė ir Pietinė Amerika; o po valdžia kuningų viršgamtinės religijos esti pripildyta žmonėmis be vilties, suvargėliais, paversta į pasibaisėtiną pragarą ir tikrą pandaimonioną.

Tolimoje Indijoje, kur visos civilizuotos tautos prasidėjo stebėtinose lankose Indo, kuningai viršgamtinės religijos suardė viltis ir laimę šimtų milijonų mūsų sąbrolių, ir apsiatė nakties tamsa puikiją gimtinę mūsų Ariškųjų prabočių.

Aigyptas, šalis pyramydu, sphinksų ir Nyliaus, gimtinė ir lopšys civilizacijos, dabar yra buveine nežinės, tamsos ir pažeminimo, ir neteko vilties nėgi pasigelbėti gali dėlei kuningų Allaho ir kuningų Jehovos.

Beširdingi kuningai viršgamtinės religijos įkabino savo velniškus nagus į gerklę žmonijos visur, išskyrus Kolumbijos šalį, šalį Washingtono, ir dėlei tos begalinės palaimos tegul visas svietas džiaugiasi ir ačiu pasako anai kiltai ir nemirtinai trejybei išganytojų, Paine'ui, Franklinui ir Jeffersonui, kurių stebėtinose smagenyse pirmiau užgimė šitoji didi respublika, įsteigta ant žmogaus tiesų, o visai atskirta nuo šmėkliškų dievų ir beširdingų kuningų viršgamtinės religijos.

Jeigu ne darbas šitų nemirtinų vyrų, ir ne mokslo ir išminties plėtojimas, visa gražioji žemė tebebutų užgulta gudumu nakties, ir kuningai viršgamtinės religijos seniai jau būtų užsmaugę lukestis žmogaus ant visados.

Tegul kiekvienas, skaitantis šitas eilutes, neužmiršta, kad kraujas nesuskaitomų milijonų garsiai atsišaukia prie jūsų ir manęs, kad mes niekad nesiliautumėme kariavę prieš visus kuningus visų viršgamtinių religijų svieto, iki nesutepta baltoji vėluva laisvamanybos išdydžiai ne plevėsuos su triumfu viršui visų citadelių prietarų, pastatytų kraujais ir kaulais nukankintųjų milijonų.

Atmink, kad du milijonu mūsų prabočių tapo paskerstu kuningų viršgamtinės religijos karėse prieš Sakusus ir Skandinavus; bent du milijonu Prūsų, Lietuvių ir Žemaičių karėse prieš kryževius; kitas vėl milijonas paskerstas tapo karėse prieš Arijaus eretikus; bent penki milijonai paskersti kryžkelionėse prieš pusbėnelį; daugiau negu milijonas tapo su beširdingumu nuteriotas medžionėse prieš Albigenus, Hugenotus, Valdenus ir Netherlandų sukilėlius.

Neužmiršk, prašau tavęs, kad beširdingi kuningai viršgamtinės religijos šėtoniškai paskerdė devynis milijonus tavo prabočių ir mano dėl išsvajotos piktadėjystės už raganiavimą, ir kad dvylika milijonų nekaltų tengymių Naujojo Svieto tapo paskersti šaltu krauju, toli po Kolinbo atidengimo Amerikos, kuningų viršgamtinės religijos, pasipuošusių kardu Kristaus. Šits pasibiaurėtinus surašas neapykantos ir žmogžudystos ir kraujo labai labai perviršyja visas sopes ir tužbas ir sielvartus, kuomet nors smogtus žmogiškajai veislei per

miškinius žvėris ir nuodingas gyvates, ar per vėsulą, cyklonus ir potvynius, ar per begailestingą aplanką žemės drebėjimų ir ugnikalnių.

Juk kuningai viršgamtinės religijos įteikė nemirtinam Sokratui mirtinąją dosą liaugaros (conium) už tai, kad jis stengėsi apšviesti savo sągyventojus; ir tie patys slobinai suorganizavo gaujas ir pagriebė gražiąją ir mokintąją Hypatiją ir tampė ją po ulyčias Aleksandrijos, iki ji nenumirė, ir potami su austerių lukštais krapštė mėsą nu kaulų, ir imėtė šmoteliais jos kuną į įkaitintą pečių.

Kuningai viršgamtinės religijos suorganizavo Inkviziciją, kruviniausią mašiną neapykantos ir naikinimo, kokią kuomet-nors svietas yra matęs. Ji paraudino kraujais visas Europos upes; ir šimtai tukstančių nekaltų vyrų, moterių ir kudikių tapo numarinti, ir juodi debesiai neišpasakomos desperacijos karojo ant skliauto svieto apyregės.

Kuningai viršgamtinės religijos sudegino ant laužo nemirtinąją Brunoną, ir gyvenimus Koperniko ir Galileo suteršė ir apsunke už tai, kad jie skelbė naujovės mokle; ir tie patys slobinai netik degino ir išgujo ir purviniuosna kalėjimuosna sodino geruosius ir didžiuosius svieto žmones, bet taipgi padegliojo ir į peklus pavertė visus didžiuosius kningynus, kur sukrauti buvo brangumynai minties, kokie buvo užsimezge smagenyse didžiausiųjų mokslinčių visose gadynėse. Kuningai viršgamtinės religijos pastatė baziliką Romoje už piningus, surinktus pardavinėjant indulgencijas su atleidimu piktadarystų; ir tie patys beširdingi kuningai šmėkliškųjų dievų sudegino Hussą, Hieronimą, Savonarolą, Servetų ir kuną Wyckliffą; ir šiačien jie yra pagatavi nužudyti jus ir manę, išvaikyti armiją pažangos, užgesinti žiburį išminties, ir visą žmogišką šeimyną gražinti į tamsybes vidurinių amžių.

Jeigu Jehova ir Allah niekad nebūtų gimę aptemusiose smagenyse mūsų barbariškųjų prabočių; jeigu Jėzus ir Mahometas būtų pasilikę ant visados užrakintais gimdoje laiko, upės mūsų gražiosios žemelės niekad nebūtų nusidažiusios kraujais; platus okeanai ašarų, kurios buvo pasipylę ant žemės, niekad nebūtų pralieti buvę, o į tą vietą svietas būtų pakvėpęs buvęs saldžiu kvapsniu meilės ir virbėtų dainelėmis džiaugsmo ir linksmybių.

Bet gamtos užmanyme buvo likimo leista, kad žmogiškajai veislei teko pereiti per tą ilgą, tamsią naktį ašarų ir kraujo ir žmogžudystos ir sopulių, pirma negu gražusis angelas mokslo ir meilioji dievė išminties galėjo mums pagelbon ateiti; ir su džiaugsmu aš pranešu "Laisvosios Minties" skaitytojams, kad diena mūsų išliuosavimo jau brėkšta.

Visuose skliautuose svieto apyregės esti parašyta aukso litaromis, kad visi dievai ir visi velniai ir visi jų kuningai yra atgyvenę savo dienas, ir nepoilgam pasi-

liaus keikę mūsų gražiąją žemelę. Darbas, kurį laisvamaniai dabar atlieka, kad paskubinus išaušimą tos garbingos dienos, yra be galo didesnis ir kiltesnis už karžygiškumus, įvykusius kruvinuose karės laukuose.

Ne Marathone, nė Thermopylėse, ne Žalegiryje, ne Yorktowne, ne Gettysburge, randami esti karžygiai — hėrojai kuriuos galima būtų prilyginti prie ištikimų karžygių laisvamanybos, kurie ne su kitokiais ginklais, kaip tik su išminties skliutu, veja šalin nuo mūsų gražiosios žemelės žmogaus išisenėjusį ir vienintėlį neprietelių.

Džiaugkimėsi visi ir dainuokime džiaugsmo dainas, kad šmėkliškieji dievai ir jų beširdingieji kuningai dabar jau pastaru sykiu kaujasi už savo buvį, ir atnaujinkime savo apžadus ir padidinkime savo prisirišimą prie puikios baltosios vėluvos laisvamanybės, kuri niekad netapo sutepta nė kraujais nė ašaromis. Laisvamanyba stoja už tai vis, kas gera ir didu gyvastyje žmogaus ir tautų, ir kiekvienas nesigailėkime savo laiko, savo piningų ir savo pastangų, kad paplatinus ant mūsų gražiosios žemelės gerumus ir palaimas laisvamanybos, mokslo ir išminties.



Tuli prietarai Brazilijos Amer-indų.

Visos Amerindų veislės savo bude turi giliai išmigusius prietarus.

Jie tiki į žmogišką šmėklą ir esybes šviesos, taip vad. labas dvases.

Jie bijosi tulų tamsių šešėlių, nelabų galybių, kerštingų ir biaučių, kurias reikia malšinti. Tai, ēsa, dušia jų prabočių. Savo dievą jie vadina Tupa, ir sako, numirėlių dušios pavirsta į daimonus.

Jie tiki į vandenines arba syrėnas, ir bijosi maudytiesi tamsumoje, jei bent su draugais, nēsa teikos sako, kad daugelis likosi nutempti į ažerus ir upes ir niekad nebsugrīšo. Truputį pamintyje, jie būtų suradę tikrą apčiuopiamą priežastį prapuolimo jų draugu, nēsa alligatorių yra gana daug ažeruose ir upėse.

Sakmė apie tvaną tarp jų paplitusi. Sako, kad vyresninkas Tamandarė, vandenims tvinstant, apglėbė rankomis savo pačią ir išlipo į pačią viršunę palmedžio, kur jis išbuvo tris dienas ir naktis, iki potvynis ēmė nusekti.

Palma, iš šaknų išversta, buvo nuplaukusi į vidurį platumos ir ten sustojo, tad Tamandarė nulipo ir pamatė, kad visi kiti žmonės buvo pragaišę. Jis pasiliko ant vietos su savo moterimi, ir praveisė didę Guaranų veislę, kaip ir jis pats, galingus medžiotojus.

(Oakenfullio Brazilija. 1912.)

M. M. Mangasarian.

Vertė J. Laukis.

Iš Raganos — Šventoji.

TUKSTANTIS keturi šimtai trisdešimts pirmuose metuose neklaidingoji kuningų kuopa jauną mergelę Joanną de Arc apskelbė „pragaro vaiku ragana, vilioke, paleistuve ir atskalune“. Už penkių šimtų metų vėliaus kita neklaidinga kuningų kuopa, priklausanti prie tos pačios bažnyčios apskelbė tą pačią „paleistuvę“ ir „atskalunę“ ėsant „anioliška“ ir „dieviška“. Vienas neklaidingas popiežius 1431 m. leido ją sudeginti; kitas neklaidingas popiežius josios nužudytojus apšaukė bjauriais piktadėjais, — kas parodo, kaip klaidingas yra neklaidingumas.

Daugelis platinamų neteisybių padeda šitą prieštarą pareikšti. Kuningai susiriesdami tvirtina, kad ne bažnyčia Joanną de Arc teisė ir smerkė kančioms ir myriui 1431 m., priešingai, girdi, bažnyčia tik jos atmintį pateisino ir su puikiomis iškilmėmis ją pašventino. Bet istorija apie šitą dalyką kitaip nupasakoja. Pirmą negu ėmusis aprašinėti Joannos de Arc teismą ir pasmerkimą, pasižiūrėkime, kaip racionalininkai žiuri į Joannos de Arc inkvėpimo tvirtinimus. Mes galime išteisinti moterį josios rūšies be tikėjimo ir stebuklingus nusakymus. Joanna de Arc sakėsi mačiusi regėjimus ir girdėjusi balsus, kurie įtikrino ją sulig josios dieviškos pasiuntinystės. Sulig liudijimo ji buvo trylikos metų amžiaus, kuomet ji jautė savo pirmą virpulį. Regėjimai atsikartojo. Vieną dieną, vasaros laiku, apie pietus dirbdama ant savo tėvo lauko arti šnabždančių medžių ji pamatė šviesą, iš kurios išėjo balsas, kaip jai rodėsi aniolo, ar kokio šventojo. Tame nėra nieko indomaus, kad ji galėjo girdėti balsus. Visas josios išauklėjimas ją prirengė prie jų. Jai pasakota, kaip kiti buvo matę aniolus ir girdėję balsus. Bažnyčios literatūra anais laikais buvo pilna tokių stebuklų. Didžiausiu kiekvieno tikinčio noru buvo susilaukti aplankų iš ano pasaulio ir išgirsti paslaptis. Mažoji Domremy mergelė Joanną ir gi šituos norus turėjo. Josios atsitikime geismas buvo regėjimui tėvu. Ji girdėjo balsus ir matė veidus tų, kurių jos širdis troško. Kaip išaiškinus josios „balsus“ ir jos „regėjimus“? Paklauskas yra labai prastas, jei mes nepalinkę ant teologijos. Joannos girdėti balsai tai tie, kurie paėjo nuo jos pačios širdies. Tai buvo jos pačios sapnai matyti saulės šviesoje.

Jauna mergaitė buvo atsidavusi mintims apie šibriovusios kareivijos plėšikų darbus ir apie francuzų draugus; ji matė degančių kaimų dūmus ir girdėjo savo kaimietinių kaimynų aimanavimus. Nelaimė josios žmonių dažnai apliejo ją ašaromis ir išveržė daug atsidusimų iš josios krutinės. Jai matės, kad visa šalis ją šaukia gelbėti. Ji buvo tokia nuoširdi, kad

jos mintis ingavo lytį ir išvaizdą ir virto balsingomis. Šitaipos iš medžiagos josios pačios sielos ji tvėrė savo matytus regėjimus. Ji jautė save paskirta būti Francijos išgelbėtoja. Tos minties vaiskumas užtemdė kiekvieną kitą gyvenimo tikslą — namus, tėvus, piningus, moterystę.

Tiems, kurie nenorės pasitenkinti šituo išaiškinimu aš pasakysiu, kad jei balsai buvo tikrai viršgamtiniais, tai jie atsako už baisų myrį, prie kurio jie jauną moterį nuvedė ar nuvarė. Jei tie balsai buvo dieviški, kodėl jie apleido ją, kuomet ji labjausiai jų pagelbos reikalavo? Kodėl jie neišgelbėjo jos iš kalėjimo ir nuo laužo? Ir kas iš mūsų norėtų būti vedamu į inkvizicijos kambarius ir ant laužo liepsnų „dangaus balsais“? Ant galo, jei šitie balsai paėjo nuo Dievo, kodėl jie nekalbėjo už Joannos pusę anglų karaliui, arba Romos popiežiui, kada ji šaukėsi jų pagelbos? Kodėl jie neprisiėmė atsakomybės už tuos darbus, už kuriuos ji buvo sudeginta? Balsai ir regėjimai, kurie ingundė jauną merginą eiti gelbėtų žustančią šalį tik kad panaudojus jos pergales naudon tokio nupuolėlio ir puspročio kuningaikščio, koku buvo Karolis VII, ir palikti pačią jauną moterį sudeginimui, lai buna sau be mus!

Grižus prie paklauso katalikų Bažnyčios atsakomybės už Joannos likimą prisieina paliesti šitie dalykai. Kaip žinome istoriškai, gegužio paskutinę dieną, 1431 m. šita jauna mergaitė viešai buvo sudeginta Roueno mieste, katedros plečiuje; klausimas kyla: kas ją nudėjo? Antru svarbiu klausimu yra: kodėl ji nudėta? Atsakius gi į šituos klausimus mes galėsime apšnekėti svarbesnį klausimą: kodėl Joanna de Arc neseniai popiežiaus buvo padaryta šventa.

Už dvidešimts penkių metų po Joannos sudeginimui, kuomet miestas Rouen buvo sugražintas prancuzų karaliui ir anglai galutinai išguiti kiton pusėn susmaukos, imtasi perkratinėti davadai, sulig kurių mergė buvo pasmerkta ir nužudyta. Tas buvo padaryta su ta išdava, kad ji buvo paliuosuota nuo kaltinimų už atskalunybę, neklausimą Bažnyčios, svetmoterystę, raganybę ir t.t. Kaip manote, kokis buvo tikslas šito perkratinėjimo? Prancuzų karalius pradėjo matyti tą negarbę, kurion jis buvo išstatytas pasmerkimu mergelės kaipo raganos. Budamas be galo dievobaimingu — dievotumas ir nedorumas buvo susijungę pas jį kaip ir pas daugelį kitų to laiko žmonių — ramumo negavo nuo minties, kad jauna moteris, kuri padėjo jam su Anglais kariauti ir buvo įrankiu atgavimo jam Prancuzų karunos, oficialiai dalyvaudama prie jo vainikavimo Reimso katedroje, buvo Bažnyčios pasmerkta kaipo velnio tarnė, kas jei būtų teisybė, padarytų jį netik viso krikščionijos pasaulio apjuoko ir pašaipos dalyku, bet ir neteisotu Prancuzų karaliumi, kurie galėjo atsakyti jam savo ištikimumą, nes jis tapo karaliumi pastatytas raganos, o ne dieviškosios apaštalės. Neįdomu,

kad toks prietaringas žmogus kaip Karolis VII prietarų gadynėje, drebėjo netik už savo karuną, bet ir už savo gyvastį. Todėl padarymui savo pasekėjų teisuotais, reikėjo darodėti, kad Joanna nebuvo jokia ragana, tik tikra Dievo pasiuntinė. Nes, Joannai ėsant raganą, Karolis VII buvo karaliumi ne „iš Dievo malonės“, tik su velnio pagelba. Apgynimui savęs Prancuzų karalius, dabar budamas nuo Anglų prisakinėjimų liuosu, buvo priverstas netik iš naujo pajudinti Joannos reikalą, bet ir iš anksto nurodyti kuningams išvedimą, prie kurio jie turėjo ateiti. Karalius kuningų tarybai, suvažiavusiai jo pakvietimu, negalėjo leisti ir nebutų leidęs ateiti prie jokio kito išvedimo, kaip tas, kurs parodytų Prancuzams ir krikščionijai, kad jis likosi Reimse karaliumi ne per Bažnyčios ekskomunikuotą ir sudegintą raganą, tik per tikrą ir inkvėptą Dievo apaštalę.

Žinoma, tai istorinis faktas, kad Karolis VII likosi Prancuzų karaliumi su Joannos pagelba. Kaip jau mimėjome, vainikavimo apeigoje Joanna netik buvo, bet ir asistavo archivyvskupui, kuomet tas dėjo karuną karaliui ant galvos. Išventinimas buvo grynai Joannos darbu. Tai buvo išsipildymas josios pranašavimo, kuri ji tolydžio atkartodavo, buk ji nukausianti Anglus ir Prancuzų karalių apvainikuosianti Reimse. Jei ji buvo ragana, tai karunavimas buvo be vertės. Karaliaus patepimo apeiga yra viena iš kilmingiausių katalikų Bažnyčioje. Pasmerkimas Joannos kaipo raganos netik išvilko šitą apeigą iš josios šventumo, bet dar padarė ją be jokios vertės, ar, tikrius pasakius, piktžodžiuviu Dievui. Kaip galėjo būti krikščionių tautos karaliumi pateptas su raganos pagelba? Supratimui šito argumento svarbos, turime atsiminti kokiais fanatikais buvo viduramžių žmonės. Taigi Karolis VII giudamas save, priverstas buvo Prancuzams ir visam pasauliui parodyti, kad moteris, kuriai jis buvo kaltas savo išsikėlimą sostan, nebuvo atskalune.

Paimkime nuo pradžios. Prancuzų karalius paliepė Bažnyčiai užduot naują paliudijimą Joannai. Bažnyčia Prancuzų karaliaus paklausė lygiai taip, kaip ta pati Bažnyčia dvidešimts penki metai prieš tai paklausė Anglų karaliaus ir Joanną sudegino. Kaip Anglai buvo Prancuzų ponais, katalikų Bažnyčia pasigerino jiems išduodama Anglų apgalėtoją, kad gyvą sudeginus; kaip Anglai likos iš šalies išguiti ir Prancuzai vėl paėmė viršų, tai šitas pasmerkimas likos atmainytas ir buvo darodėta, kad Joanna buvo geru bažnyčios vaiku. Taigi matome, kad Bažnyčia šliejosi prie Anglų, kada Anglai valdė šalį ir sugrižo pas Prancuzus, kuomet Anglai likos iš šalies išguitais. Bažnyčia laikėsi tai Anglų, tai Prancuzų, bet ne Joannos.

Bet kam reikėjo Anglams Joanną apšaukti raganą? Jų tikslai buvo taip asmeniškai kaip ir Prancuzų karaliaus. Anglai jautėsi nužemintais, prisimine, kad

juos sumušė paprasta moteris, ir todėl jie ryžos darodėti, kad ji buvo daugiau kaip moteris — velnio tarnė. Tame nebuvo jokios paslapties. Jų tikslas buvo visai aiškus. Jų reikalas buvo darodėti, kad Joanna išikunijusiu velniu, ir kad todėl Anglų negalima kaltinti už jų bėgimą nuo jos, nes kas-gi velniui galėtų atstovėti? Anglų kariumenė bėgo ne nuo mergaitės, tik nuo raganos. Kaip Prancuzų karalius nenorėjo idant butų sakoma, kad jis savo pergalėjimą Anglų kaltas raganai, ar kad jis karaliumi buvo padarytas atskalunės, taip Anglai nenorėjo, kad butų sakoma, jog juos apveikė šventoji, nes tas Dievą padarytų Anglų priešu. Vienas karalius reikalavo Joanną pasmerkti ir Bažnyčia pasitarnaudama jam, ją pasmerkė; kitas reikalavo Joanną palaiminti, ir Bažnyčia ją palaimino.

Yra pripažinta, kad Anglai be bažnyčios sutikimo negalėjo sudeginti Joannos kaipo raganos. Jie galėjo sudeginti ją kaipo kalinę, bet tas neatsakė jų tikslui — reikėjo ją apšaukti raganą, kad išteisinus Anglų garbę.

Spręsti apie teisiatikystės ar atskalunystės dalykus yra išimtinė tiesa Bažnyčios. Ar Joanna buvo ragana, ar ne, tai teologinis klausimas ir jis gali būti išrištas tik kuninginiu teismu. Nei gi Prancuzų karalius be Bažnyčios sutikimo galėjo Joanną apskelbti nekalta atskalunybeje. Išėina tad, kad teisme, pasmerkime ir nudėjime jaunos moters prie Anglų ir paskui jos išteisinime bei palaiminime svarbiausiu veikėju buvo Romos Bažnyčia, kadangi be jos sutikimo Anglai negalėjo padaryti jos atskalune, nei Prancuzai — išgelbėtoja ir šventa. Pasaulinė valdžia gali pasakyti, kas privalo būti jos kariškais didvyriais, arba kas privalo būti karo teismo nuteistas ir pažemintas, bet tik Bažnyčia turi tiesą pasmerkti arba pašventinti. Šitas dalykas taip aiškus, kad net uoliausi popiežininkai turi sutikti, kad tuoju laiku, komet visa Europa buvo katalikiška — Anglija nemažiau už Prancuziją, — o popiežius buvo vyriausiu taip vienoj šalyj kaip ir kitoj, devyniolikos metų mergaitė, apteikusi savo prispaustą šalį didvyringais darbais, be žinios ir sutikimo Šventos Romos Katalikų Bažnyčios negalėjo būti apšaukta atskalune ir įmesta ugnin tie katedros durimis, akvyvaudoje vyskupų, kuningų, kardinolo ir šventos Inkvizicijos atstovo.

Buvo bandyta visą Joannos nagrinėjimų kaltę nuverstį ant Anglų. Nėra abejonės, kad anglai rupinosi nubausti mergele, kuri atėmė jiems imtuves jų pergalėjimo Prancuzų, ir atgabeno nešlovę jų kariuomenei. Bet vienas kariškas nubaudimas, kaip jau sakėme, nepakakino Anglų — ji turėjo būti ekskomunikuota iš krikščionijos, kaipo velnio apsėsta. Tai buvo vienintėlis budas Anglams išsivaduoti nuo tos nešlovės, kad juos sumušė moteris, ir raštai parodo, kad Bažnyčia ažuot su nenoru išpildžius Anglų pageidimus, kaip bematai paklausė ir Joanną ant laužo pastatė. Rašinėta

laiškai iš Inkvizicijos biuro pas Anglų karalių su nusi-skundimais ant jo abejotumo dalyke skundimo jaunos moters. Katalikų universitatė Paryžiuje taipgi pasiuntė specialią laišką pas karalių Henriką Anglijon, primindama jam jo priedermę padėti Bažnyčiai atskalu-nybę slopinti. Anglai buvo skatinami perduoti Jo-anną vyskupui ir Inkvizicijai, idant kuningai be ati-dėjimo galėtų jos bylą varyti. Ir kaip ant galo Joanna susidurė su savo teisėjais, tai kiekvienas jų buvo ku-ningu ir iš keturių dešimtų dvidešimts aštuoni buvo Prancuzais.

Beto dar, Reimso archyvyskupas, kuris buvo Pran-cuzijos pirmininku, parašė laišką užsilikusį iki šiai die-nai, kuriame jis pasveikino Prancuzus už suėmimą Jo-annos de Arc, kurią jis kaip atskalunę išvadina "iš-puikusių maištingu vaiku atsisakančiu klausyti Bažny-čios". Budamas viršesniu už Beauvais'o vyskupą, ve-dusį bylą, archyvyskupas galėjo skundimą sustabdyti, jei pas jį būtų buvę nors kiek užuojautos ar pagailos mergelei. Bet bandyti atskaluną gelbėti būtų didžiau-sia atskalunyste. Tas ve išaiškina, kaip visa Prancuzi-ja Joanną apleido — žmonės, kuningai ir karalius.

Čia išpuola padaryti sulyginimas tarp kuningų uolumo Joannos už atskalunystę nuteisti ir to nepa-slankumo bei šaltumo, su kokiais Bažnyčia atsiliepė į Prancuzų karaliaus paraginimus dvidešimts penkis me-tus vėliaus sugražinti ją katalikų krikščionijos drau-gystėn. Raštai parodo, kad Prancuzų valdžiai ėmė daug raginimo ir manevravimo, kol kuningai susirengė nuosprendį sulig mergelės atmainyji. Kol Nikalojus V buvo popiežiumi, nesisekė nieko padaryti. Dalykas atnaujinta prie popiežiaus Kaliksto. Ir tik patyrus, kad tolesnis atidėliojimas dalyko gali nemažai suerzinti netik Prancuzų karalių, bet ir žmones, dabar pasi-liuosavusius nuo Anglų valdžios ir jieškančius kap nu-sikratyti nuo blogo vardo globėjų atskalunės, Roma su-bruzdo dalyką tyrinėti. Kaip matome, ne popiežius ir ne Bažnyčia pradėjo rupintis Joanna de Arc. Bažny-čia tik pasidavė spaudimui valstybės, kuri dabar suga-lingėjo. Jei Anglai būtų pasilikę Prancuzų viešpačiais, tai katalikų Bažnyčia niekuomet nebūtų atminusi apie Orleano Mergele, juo mažiau ji būtų grąžinusi jai gar-bę ir nemarybę.

"Mes neužginame, kad kaikurie vyskupai ir net kardinolai Joanną de Arc pasmerkė", atsako Bažnyčios apgynėjai. "Bet ar tai teisinga sakyti, kad visa Baž-nyčia atsako už nusidėjimą menkos mažuomenės?" Tai yra svarbiausias katalikų apsigynimas nuo racional-i-ninkų argumentų ir istorijos faktų. Reikia patėmyti, kad aš nemėginu katalikų skaudinti; man tik gaila, kad jie ligšiol nenori pasakyti, "mums gaila". Klai-das padarome visi. Bet kam Bažnyčia sukelia dangų ir žemę, kad parodžius, jog niekuomet nesuklydo? Tai-pogi bandyta darodyti, kad kuningai nuteisusieji Jo-

anną buvo pasileidusiais žmonėmis ir Bažnyčia juos at-metusi. Prie to dar dededama, kad tai Anglų auksas šituos kuningus sugadinęs. Bet toksai teisinimas, su nenoru turiu pasakyti, nieko nepriduoda nei Romos Bažnyčios išminčiai, nei jos garbei. Šiandien visuoti-nos žinios laiku nei viens negali istorijos faktus, taip sakant, vaton suvyniojęs padėti taip, kad jų niekas ne-matytų. Joannos teisėjais buvo visi Bažnyčios paskir-ti kuningai. Pirmsėdžiavo vyskupas — Beauvais'o vyskupas. Asistavo jam kardinolas, Inkvizicijos vice-pirmininkas ir daugelis kitų bažnytinių, turėjusių susirišimus su Paryžiaus universitate. Ar galima tikė-ti, kad Inkvizicija ir katalikų universitatė Paryžiuje ir visa Anglų bei Prancuzų kuningija būtų atstovau-jama tik Bažnyčios atmestos dalies?

(Toliaus bus).



Neilgam tesidžiaugsime gerove Suvienytose Valsti-jose. Girios visoje šalyje tapo iškirstos ir išnaikintos. Per tai požemių vanduo, kurs gilumoje ir šaknims duo-da drėgmę ir uolas palengva purena, nuslugo — sulyg žinovų — žemyn bent 3½ pėdų. Todėl pavasariais, le-đui tirpstant, ar vasaros metu po smarkių lietu, upės patvinsta ir užlieja apielinkinius ukus, netik sunai-kindamos turtą gyventojų, bet ir jų gyvastį. Kasmet milijonais dolerių skriaudos pasidaro.

Žemė savo našumo netenka. Ir dabar tukstančiai ukininkų išsikelia į Kanadą. Gyvulių mažiau priau-ga, nėra maisto stoka. Mėsa brangi, o su laiku bene bus dar brangesnė, taip kad žmonės nesidrovės arklie-ną valgyti, pristokus galvijienos.

Čion reikia valstybės įsikišimo ir rupestringumo. Netik reikia girias veisti, auginti ir apsergėti nuo nai-kinimo, bet reikia daug lėšų padėti, kad visur perkasus arba kanalus iškasus, idant iš ežerų ir upių vandenį ga-lima būtų sausumos ar tvanų metu nutraukti į vietas, kur jo truksta. Nedarant šitaip, jau dabar dideli plo-tai virsta ar pavirto į pustynes, o už kokių 50 metų ir miestai aptuštėti turės dėl maisto trukumo. Neapžval-gumas kapitalistiško šeiminkavimo gresia visai šalei dideliu pavojumi. Jaunuomenė, kuri pasišvęs girinin-kystės mokslui, turės didelę užduotę ir pelną: valdžia veikia taps priversta sodinimu ir priežiūra girių uoliai pasirupinti.

Lietuviai, pasirupinkite, kad mūsų jaunuomenė toje mokslų šakoje, atsižymėtų. Mokyti ir patyrę gi-rininkai susilauks gerų laikų!

BRIEUX.

Sunaikintosios Gerybės.

(“LES AVARIE’S”. PAGAL JOHN POLLACK’O
“DAMAGED GOODS” “LAISVAJAI MINČIAI”
vertė Karolis Vairas.)

II AKTAS.

(Tąsa).

JURGIS. Nežinau. Ji — pasirėdžiusi baltais rubais, su dideliu baltu velionu, o aš kilputėje turiu įsisėges ordoną.

HENRIETA. Butinai! Meldžiamasis, ką tu tokio nuveikei, kad jau turi ir ordoną?

JURGIS. Nežinau, bet aš turiu jį gauti. Sakyk, ką nori, o aš nuveiksiu! Koki didelė minia žmonių bus tenais!

HENRIETA. Visa tai ukuose, tolimoje ateityje.

JURGIS. Ah, taip.

HENRIETA. Taip, laimingoje ateityje. (Pasikelia) Aš manau eiti su vizitomis, ar tu nieko prieš tai neturi?

JURGIS. Eik sveika, eik. Aš sunkiai dirbsiu, iki tu sugrįžsi. Pažiūrėk į tuos popierius! Aš užsikasiu juose iki akių pirm, negu tu nulipsi trepais žemyn. Sudie.

HENRIETA. Sudie. (Ji bučiuoja jį ir išeina po dešinei).

Jurgis užsiruko cigaretą, žiuri veidrodin, išėda į gilią kedę. Pristumia kedę prie rašomojo stalo, užkelia kojas ant stalo, ruko ir jaučiasi užganėdintas. PONIA DUPONT įeina per duris kairėje pusėje.

JURGIS. (pasikeldamas) Hallo! Motina! Mes negavome telegramos, tad ir nelaukėme tavęs be rytojaus. Henrieta tik ką išėjo. Aš galiu ją pašaukti.

PONIA DUPONT. Nereikia. Aš nenoriu, kad dabar čia būtų Henrieta.

JURGIS. Kame-gi dalykas?

(Sekas pasikalbėjimas kartais pertraukiamą ilga tyla).

PONIA DUPONT. Parvežiau atgal kudikį ir auklę.

JURGIS. Ar kudikis apsirgo?

PONIA DUPONT. Taip.

JURGIS. Kas su ja atsitiko?

PONIA DUPONT. Nieko ypatingo; tam tikram laikui.

JURGIS. Reikia pašaukti daktarą.

PONIA DUPONT. Aš tik ką pati buvau pas daktarą.

JURGIS. Gerai. Tad aš veisiu. Palauksiu jo namie.

PONIA DUPONT. Aš mačiau su juo.

JURGIS. Ah, tai radai jį namie?

PONIA DUPONT. Telegrafavau jam iš kaimo ir atsinešiau pas jį kudikį.

JURGIS. Ar-gi taip blogai buvo?

PONIA DUPONT. Po tam, ką man pasakė auklės daktaras, aš tuojaus norėjau pati persitikrinti.

JURGIS. Ir po visam tam nieko, sakai, nėra pavojingo.

PONIA DUPONT. Tik valandai.

JURGIS. Kaip radai kudikį, ar sveiką, kada ten nuvažiavai?

PONIA DUPONT. Mergaitė atrodė sveika, bet visviena aš tuojaus pašaukiau daktarą.

JURGIS. Ką-gi jis pasakė?

PONIA DUPONT. Pasakė, kad reikalinga yra permaina, kad kudikis reikia penėti iš bonkos.

JURGIS. Kas da nepaprasta mintis!

PONIA DUPONT. Jis pasakė man, kad liga, kuria ji serga, gali būti labai pavojinga. Taigi nieko nesakydama auklei tuojaus sėdau su ja į traukinį ir atkeliavau pas jus.

JURGIS. Gerai, bet kas yra su kudikiu?

PONIA DUPONT. (pamąčiusi valandėlę) Aš nežinau.

JURGIS. Ar tu jo neklausei?

PONIA DUPONT. Taip, klausiau.

JURGIS. (pradeda rupinties) Na?

(Tyla).

PONIA DUPONT. Jis davė neiškę atsakymą.

JURGIS. (silpnu tonu) Gal ir jis pats nežino.

PONIA DUPONT. (po valandėlei) Gal buti.

Laike to, kas toliau atsitinka, jiedu abu stengiasi viens į kitą nežiurėti.

JURGIS. O mūsų daktaras, ar jis nieko nesakė?...

PONIA DUPONT. Aš ėjau pas kitą, ne pas mūsų, daktarą.

JURGIS. Ah! (Labai ilga tyla. žemu balsu) Na?

PONIA DUPONT. Auklės daktaras taip labai mane išgązdino!

JURGIS. Ištikrųjū?

PONIA DUPONT. Taip. Tai esanti liga... (Tyla)

JURGIS. (nusiminęs) Na?

PONIA DUPONT. Aš klausiau jo, ar tas dalykas nebus per sunkus mūsų daktarui.

JURGIS. Ką-gi jis pasakė?

PONIA DUPONT. Pasakė, kad geriau pasitarti su specialistu, jei ištenkame.

JURGIS. (bandydamas susivaldyti) Ir— pas ką jis tave pasiuntė?

PONIA DUPONT. (paduodama vizitinę kortelę) Pas šį daktarą.

JURGIS. Jis siuntė tave pas tą daktarą?

PONIA DUPONT. Taip. Ar tu jį pažįsti?

JURGIS. Ne... taip... man rodos, aš jį esu kur-tai suėjęs... Aš nežinau... (labai žemu balsu) Mano Dieve!

PONIA DUPONT. (patylėjusi) Jis ateis su tavim pakalbėti.

JURGIS. (labai stengdamasis išstarti žodžius) Ar jis buvo susirupinęs?

PONIA DUPONT. Ne, Jis nori kalbėti su tavim.

JURGIS. Jis nori kalbėti su manim?

PONIA DUPONT. Taip.

JURGIS. (pasiryžęs) Gerai, gerai.

PONIA DUPONT. Pamatęs auklę, kurią aš buvau palikusi priemenėje, jis pasišaukė mane atgal ir tarė: „Aš negaliu gydyti to kudikio iki nepasikalbėsiu su jo tėvu“. Aš-gi atsakiau: „Gerai“ ir daviau jam tavo adresą. Jis netrukus bus čia.

JURGIS. (tyliai, pats į save) Mano biedna mažytė dukrelė!

PONIA DUPONT. (žiurėdama į jį) Taip, ji yra mažas, nelaimingas kudikėlis.

JURGIS. (ilgai patylėjęs) Motina...

PONIA DUPONT. (užgirdusi atdaromas duris) Cit! (Mergina įeina ir kaž ką jai sako. Į Jurgį) Tai jįsai. (Į merginą) Kviesk jį čia. (Į Jurgį) Aš busiu tenai, jei reiks — pašauksi.

(Ji išeina pro duris kairėje pusėje. Iš dešinės pusės įeina daktaras).

DAKTARAS. (į merginą) Duosi man žinoti, kada kudikis pabus.

MERGINA. Gerai, pone.

(Mergina išeina).

JURGIS. (didžiausiai susijudinęs) Laba diena, daktare: ar tamsta nepažįsti manęs?

DAKTARAS. (paprastai: labiau nusistebėjęs, negu nusiminęs) Tamsta! — tai tamsta! Tamsta apsidei turi vaiką po visam tam, ką aš tamstai pasakiau? (Beveik į save) Niekšas!

JURGIS. Duok man tamsta pasiaiškinti.

DAKTARAS. Nepriimu jokių paaiškinimų sulig to, ką tamsta esi padaręs.

(Tyla).

JURGIS. (maldaudamas) Bet tamsta gydysi mano mažutę mergelę vis tik tiek, ar ne?

DAKTARAS. (patraukdamas pėčiais. Žemu balsu) Kvailys!

JURGIS. (nenugirdęs) Aš tegalėjau atidėti savo jungtaves tik tai šešioms mėnesiams.

DAKTARAS. Užteks, užteks! Tai ne mano dalykas. Blogai padariau apreikšdamas tamstai savo užsivertinimą. Man reikėjo palikti tamstai pačiam visa tai nusverti. Aš čionai esmi sujungtas tik tai su dabarėia: su kudikiu ir su aukle.

JURGIS. O ar ji yra pavojuje?

DAKTARAS. Auklė gali lengvai užsikrėsti.

JURGIS. Ne ji — bet mano duktė?

DAKTARAS. Šioje valandoje symptomai nėra labai gąsdinantie.

JURGIS. Ačiu. (Lengviau) Kaslink auklės — tamsta sakai — gal pašaukti čia mano motiną? Ji daugiau nusimano apie tuos dalykus, negu aš.

DAKTARAS. Kaip tamsta nori.

JURGIS. (eina durų linkui, bet susijudinęs grįžta atgal) Vieno dalyko aš tamstos melsčiaus. Ar tamsta negalėtum taip elgties, kad niekas — ypatingai mano pati — nežinotų, kame yra dalykas? Jei mano nelaimingoji moteris žinotų, kad aš esmi priežastis tos nelaimės... Delei jos malonės aš jus maldauju... Ji nėra kalta!

DAKTARAS. Aš prižadų padaryti visa, kas tik yra mano galėje, kad ji nedasižinotų apie tikrąją kudikio ligos priežastį.

JURGIS. Oh, ačiu tamstai! Ačiu!

DAKTARAS. Nereikia. Jei aš jai meluosiu, tai bus daroma tik tai jos dėlei, o ne tamstai.

JURGIS. O mano motina?

DAKTARAS. Tamstos motina žino visą teisybę.

JURGIS. Bet.

DAKTARAS. Meldžiu, meldžiu! Mes turime daugelį labai rimtų dalykų apsvarstyti.

(Jurgis eina linkui durų ir atsiveda motiną. Ji pasilenkia daktarui, ženkle kviečia jį atsisėsti kedėje palei ugnavietę, o pati sėdasi kedėje pas mažą stalelį. Jurgis sėdasi po kairei nuo rašomojo stalo).

DAKTARAS. Aš užrašiau kudikiui vaistus, kurie, tikiuos, pagerins jo sveikatą ir neprileis jo prie naujų negerovių. Bet mano ir tamstų pareigos čia dar neužsibaigia. Jei dar nėra per vėlu, auklės sveikata turi būti apsaugota.

PONIA DUPONT. Pasakyk tamsta, ką mes turime daryti.

DAKTARAS. Ji turi liauties žindžiusi kudikį savo krutimis.

PONIA DUPONT. Tamsta manai, kad mes turime pasamdyti jos vieton kitą žindytę?

DAKTARAS. Ne. Aš sakau, kad kudikį negalima penėti krutimis, ar tai šios, ar kokios kitos sveikos žindytės.

PONIA DUPONT. Delko?

DAKTARAS. Nesa kudikis gali užkrėsti liga ypata, kuri duos jam savo pieną.

PONIA DUPONT. Bet, daktare, jei kudikis bus penimas iš bonkos, jis numirs.

JURGIS. (verkdamas) Oh, mano biedna mažytė mergelė! Oh, mano Dieve! tai aš kaltas! aš!

DAKTARAS. Atsargus penėjimas, sterilizuotas pienas...

PONIA DUPONT. Tas butų gera sveikam kudikiui, bet trijų mėnesių amžiaus ligotas kudikis, kaip kad mūsų, negali būti penimas iš rankų. Toks kudikis būtinai privalo gauti krūtį. Ar ne teisybė?

DAKTARAS. Taip, bet...

PONIA DUPONT. Šiame atsitikime tamsta turi su-
prasti, jog aš negaliu daryti pasirinkimo tarp kudikio
gyvasties ir auklės sveikatos.

JURGIS. (verkia) Oh! oh! oh!

DAKTARAS. Tamstos jausmai priverčia tamstą iš-
reikšti neįtikėtiną dalyką. Bet tamsta neturi ką rink-
ties. Aš esmi priverstas uždrausti duoti kudikiui kru-
tį. Tos moteriškės sveikata nepriklauso tamstoms.

PONIA DUPONT. Nėgi mūsų kudikio sveikata pri-
klauso tamstai. Jei yra tikrai vienas kelias išgelbėti
kudikio gyvastį, tai yra duoti jam kiek galima geriau-
sią priežiūrą, tai tamstos, daktarai, liepiate man pasi-
elgti su juo tuo būdu, kurį pasmerkiate ir sulig sveikų
kudikių. Mano mažulytė! Jūs manote, kad aš duosiu
jai tokiu būdu numirti! Oh, aš rupinsiuos, kad su ja
taip neatsitiktų! Tai būtų kriminalis prasižengimas!
Kaslink auklės — mes jai atlyginsime. Mes darysime
visa, kas tik bus mūsų galėje. Ne, ne, ne! Visa, ką tik
galima kudikio delei padaryti, turi būti padaryta, ne-
paisant jokių lėšų. Bet tas dalykas... Tamsta neap-
svarstai to, ko reikalauji. Tai būtų taip, lyg kad aš
pati jį nužudyčiau. (Apsipila ašaromis) Oh, mano ma-
žas angelas, mano mažytė išganytoja!

(Jurgis vis dar nesustojo verkes. Prie pastarųjų
motinos žodžių jis pradeda garsiai verkti. Sunku žiu-
rėti į didį jo susikrimitimą).

JURGIS. Oh, oh, oh! (permainęs balsą) Oh, koks
aš buvau niekšas! Koks prasižengėlis!

DAKTARAS. Susivaldyk, ponია, meldžiu. Tuo bu-
du tamsta nepataisysį dalykų stovio. Bandyk viską
šaltai apsvarstyti.

PONIA DUPONT. Tamsta turi tiesą. Atsiprašau.
Bet jei tamsta žinotum, kaip daug tas kudikis man
reiškia! Aš netekau vieno, tokio pat amžiaus buvo.
Aš esu sena ir našlė — nesitikėjau besulaukti anukų.
Tamsta turi tiesą. Jurgi, susivaldyk — susivaldymu
privalova apreikšti savo meilę. Na, dabar mes šaltai
svarstysime dalykus. Bet aš persergsčiu, kad tamstai
nepasiseks priversti mane prie ko nors, kas nors-kiek
pablogintų kudikio augimo sąlygas. — Aš nepavelsiu
nužudyti ją atskyrimu nuo kruties.

DAKTARAS. Nebe pirmas sykis man patekti į to-
kias aplinkybes, ir laikau sau už pareigą pasakyti tam-
stai, kad tėvai, kurie nepaklausė mano patarimų, visa-
dos buvo priversti karčiai pasigailėti savo nepaklusnu-
mo.

PONIA DUPONT. Vienas dalykas, kurį aš turiu at-
kartoti...

DAKTARAS. Matomai, tamsta neturi supratimo
apie rustybę ir kerštingumą kaimiečių, kaip kad tamstų
auklė, ypatingai sulig tų, kurie yra augščiaus už
juos. Šiame atsitikime jos kenksmingumas būtų lega-
lizuotas...

PONIA DUPONT. Oh, ką-gi ji gali daryti?

DAKTARAS. Ji gali patraukti jus teisman.

PONIA DUPONT. Ji yra per kvaila, kad manytų
apie tokį dalyką.

DAKTARAS. Kiti galės jai patarti.

PONIA DUPONT. Ji yra per biedina, kad galėtų
apmokėti teismo lėšas.

DAKTARAS. Tad tamsta manai išnaudoti jos neži-
nystę ir beturtą? Pagaliaus pats teismas gali jai pagel-
bėti.

PONIA DUPONT. Niekados! Ištikrųjų niekados!

DAKTARAS. Delko? Aš pats žinau gal dešimtį to-
kių atsitikimų. Kiekviename atsitikime, kur tik buvo
prirodyta faktais, teismo nuosprendis buvo priešais tē-
vus.

PONIA DUPONT. Ne tokiam atsitikime, kaip šis!
Ne ten, kur einasi apie gyvastį biedino, mažo nekalto
kudikėlio! Tamsta, tur būti, klysti!

DAKTARAS. Yra daugybė panašių faktų. Galiu
paminėti jums datas.

JURGIS. (pasikeldamas) Aš turiu po ranka įsta-
tymus. (Paima vieną tomą ir paduoda jį daktarui).

PONIA DUPONT. Nėra reikalo.

DAKTARAS. (į Jurgį) Gali pats persitikrinti. Vie-
name ar dviejuose atsitikimuose tėvai turėjo mokėti
metinę pensiją auklei; kituose atsitikimuose piningų
suma buvo nelygi: nuo trijų iki aštuonių tukstančių
frankų.

PONIA DUPONT. Jei mums reiktų stoti teisman,
mes gautume iš savo pusės geriausį advokatą. Ačiu Die-
vui, mes esame gana pasiturintie. Nėra abejonės, kad
jis padarytų abejotinu, ar tik kudikis neužsikrėtė liga
nuo auklės, o ne auklė nuo kudikio.

DAKTARAS. Pavelykit man pastebėti, kad toks
pasielgimas būtų labai žiaurus.

PONIA DUPONT. Oh, tai jau advokato dalykas
taip pakreipti bylą. Verčiaus nieko nebuč sakiusi.
Vis viena, tamsta gali būti tikras, kad jis išloštų bylą.

DAKTARAS. O ar tamsta pamąstei, koks iš to iš-
kiltų skandalas?

JURGIS. (atskleisdamas kningoje puslapį). Čia
yra nuosprendis, kurį tamsta minėjai — šeši tukstan-
čiai frankų.

DAKTARAS. Paduokite poniai Dupont perskaityti.
Kadangi turite po ranka teismo ištarmes, duokite man
tomą prieš šį. (Jurgis vėl eina pas šėpą su kningomis.
Į poniją Dupont) Ar tamsta pamąstei apie skandalą?

JURGIS. (grįždamas) Bet, daktare, pavelyk man
patėmyti, kad tokios rūšies raportuose vardai yra aplei-
džiami.

DAKTARAS. Bet jie nėra apleidžiami teisme.

JURGIS. Tiesa.

DAKTARAS. Ar tamsta esi užikrintas, kad nesiras
laikraščio, kurs atspausdintų visą bylos bėgį?

(Toliaus bus).

RUOŽAI IŠ NETOLIMOS PRAEITIES.

Caras Aleksandras II

(1854—1881).

(Tąsa).

Kas gi dėjosi Lietuvoje? Lietuviškų gubernijų general-gubernatoriumi buvo ištikėtinis caro Nazimov. Bruzdėjimui kilant, jis šalį šnipinėdino per savo seserėną Miasojedovą ir per podriadčiką Žydą Alpatovą.

Lietuvoje stovėjo viena pėsčių ir viena kavalerijos divizija, 2-ra Gartino rėdyboje, o Minsko rėd. 3-čia divizija pėstininkų. Kad bent Lietuvą nepaleisti iš savo nagų, valdžia veikia pasiuntė Lietuvon 2-ą diviziją gvardiškų pėstininkų (bet nepoilgam juos perkėlė Lenkų karalystėn). Kareivija koncentravosi miestuose, iš kur tik ekskursijas darė. Bet daugelis net officierų, pametini maskolių armija, ėjo į miškus formuotų burius maištininkų. Kuningai visur vadavo propagandoje ir visus ragino į maištą.

Civiliškus urėdus užiminėjo lietuviškieji Lenkai. Štai ką rašo Muravjevas: "Manifestas 19 d. vasario (3 kovo) 1861 m. apie išliuosavimą valsčionių nuo baudžiavų, dėlei valdžios silpnumo, nebuvo net įvykdytas. Dar pradžioje 1863 m. daugiur valsčionys ėjo lažas, ar mokėjo per dideles čyžes ten, kur jau baudžiava buvo panaikinta. Pasrednikai (taikos teistojai valsčionių reikaluose), visi išrinkti iš vietinių ponų, iš didesnės dalies buvo agentais bunto, o net slaptais jo vadais; pavietuose ir miestuose surengiami buvo susivažiavimai ponų ir posrednikų bendram susitarimui apie suorganizavimą maišto ir kaip į jį įtraukus valsčionius. Į Vilnių pakviesti buvo beveik visi ponai ir posrednikai vasaryje, 1863 m. neva svarstymui klausimo apie valsčionius. Bet tame susivažiavime, kaip ir tolygiame susirinkime Kaune, padėta tapė papėdė surengimui maišto. Abi partiji, taip vad. Raudonoji ir Baltoji, susivienijo; išrinko po 2 delegatu į miestus gubernijų ir pavietų, kurie turėjo šnipinėti darbus šlėktos maršalkų ir pačios vyresnybės... O manifestacijos atsikartotojo visur nuo 1860 iki 1863 m. bažnyčiose, ant ulyčių, liaudies lošose ir visur, kur tik buvo galima. Rinkosi šimtai ir tukstančiai liaudies ir giedamos buvo giesmės apie išvadavimą Lenkijos nuo jungo Maskolių su pridėku visokių keiksmų. Įsteigtieji pagal įnešimą minystro vidaus reikalų policijos teismai, susidedanti iš tų pačių ponų, buvo tik pajuokimu ir atrodymu valdžios neigalėjimo. Policijos urėdininkus, kurie išdrįso pranešti valdžiai apie tokius susirinkimus, minios mušo ir apdergtus išmetinėjo iš bažnyčių ir tolygių vietų. Kad vieną-syk general-gubernatorius rižosi suimti kelis mokytinius gymnazijos už giedojimą hymnų bažny-

čioje, minios moterių visokių luomų atėjo pas jį į palocių, juos paliuosuotų. Gen.-gubernatorius priverstas buvo pasitraukti į vidaus ginčias ir po pertraktacijų suimtieji tapė paliuosuoti, o moters išsiskirstė, išgirdusios, kad liepta atvežti šmirkštynės... "Ukazas 19 d. vasario (3 kovo) buvo valsčionims išguldytas nelemtai. O sudarant "ustavnąją gramotą", atėmė nuo jų geriausias žemes, ir parokavo dideles čyžes, žymiai perviršijančias jų išteklių. Škelbė valsčionims, kad tuomi pasibaigia mylista monarcho ir liuosybė, o žadėjo valsčionims, kad dovanota bus jiems visa žemė ir kad nemokės jokių pagalvių, jeigu tik eis į maištą ir gelbės lenkiškajai valdžiai; tuomi tarpu tuos valsčionius, kurie nemokėjo tų didelių čyžių, kuomi uršiausiai baudė, kišo į kalėjimus, o nesumani vyriausioji vietinė valdžia, perstatant posrednikams ir ponams, siuntinėjo kariumenę ramdytų tariamus valsčionių buntus".

"Pradžioj gegužio 1863 m. dar laikuose Nazimovo, didesnė dalis posrednikų ir pavietinių šlėktos maršalkų, taip gi tuli lenkiški urėdininkai, pasidavė i dimisiją. Tuose pasidavimuose pavartoti tapė putnūs išsitarimai apie valdžią toje prasmėje, buk valdžia siundo valsčionius prieš ponus ir rengia galicijiškę skerdynę. Todėl posrednikai, maršalkos šlėktos, o tame skaičiuje gubernijališki: Gartino Starzenskis ir Minsko Lappa, skaito netinkamu dalyku tarnauti po tokia valdžia; o tikru jų siekiu buvo sukurstyti visatiną nepasiganėdinimą ponų prieš valdžią ir prilenkti juos prie uolesnio sąveikimo maište, kurio vadais buvo jie patys".

Vyresnybės jau kaip ir nebuvo. Tautiškoji Valdžia manifestu 22 d. sausio 1863 m. apskelbė visatiną laisvę ir lygybę, taip gi dar pripažino, kad žemė, kurią valsčionys turėjo pagal įstatymus čyžės ir baudžiavų, tapė jų savastimi, jų amžina tėvonija. "Pirmoje tuoju dienoje atviro pasikėlimo — sako Manifestas 22 d. sausio, šaukdamas tautą į ginkluotą maištą — pirmoje valandoje pradėjimo šventos kovos, Centrališkas Tautiškas Komitetas apskelbia visus sunus Lenkijos, be skirtumo tikybos ir gimimo, kilmės ir luomos, liuosais ir lygiais ukėsais šalies. Žemė, kurią žemdirbė liaudis turėjo ant tiesų čyžės ar baudžiavų, tampa nuo tos valandos be sąlygų jos savasčia, amžina tėvonija: nuskriaustieji savininkai gaus atlyginimą iš visatinų funduų viešpatystės. O visi grintelninkai ir išdirbėjai, įstojanti eilėna apgynėjų šalies arba — jeigu garbingai mirtų ant lauko kovos — šeimynos jų gaus iš tautišku lobiu sklypą apdirbtos neprietelių žemės".

Kad vėliaus palivarkinė šlėkta prisidėjo prie maišto, naujai suorganizuotoji Tautiškoji valdžia dekretu 10 d. gegužio patikrino liaudei Lietuvos ir Rusijos, suvienytai su Lenkija, plačiausiąjį plėtojamąjį jų tautybos ir jų kalbos; šiaip papėdė maišto pasiliko ta pati, kaip ir pirma, beje:

(a) Iškovojimas ir patikrinimas pilningo nepri-

klusnumo žemių Lenkijos, Lietuvos ir Rusijos.

b) Suteikimas savasties valsčionims Lenkijoje, Lietuvoje ir Rusijoje sulyg dekreto 22 d. sausio š. m.

c) Lygybė akyveizdoje įstatymų visų gyventojų Lenkijos, Lietuvos ir Rusijos, be skirtumo luomos ir tikėjimo.

d) Patikrinimas subroliuotoms gentėms Lietuvos ir Rusijos, susivienijus su Lenkija, plačiausiojo plėtojimosi tautystės ir jų kalbos.

e) Pripažinimas Lietuvos ir Rusijos dalimis su vis lygiomis su Lenkija ir drauge su ja vieną viešpatystę Lenkijos sudarančiomis”.

Lietuvoje ėmė rinktiesi tuntai, atsirado kilti vadovai, net iš valsčionių. Pagarsėjo Liudvikas Norbutas, Žygmantas Sierakovskis (Dolega), Povilas Suzinas, Adomas Bitis, Lukaszunas, Dickvis, Gugis, Puidokas, Liudkevychius, kun. V. Dembskis ir daugelis kitų.

Kaimai ir girios buvo rankose maištininkų. Tiejie „visur, o net Vilniuje, turėjo savo vyresninkus; pavietų miestuose, aprubinius ir parapijinius perdėtinius, o gubernijų miestuose pilningą civylišką valdžią; minystrai, kariškai revoliucijiški tribunolai, policija, žandarmerija, žodžiu sakant, visa organizacija, kuri be kliučių veikė visur, rinko burius, tulose vietose net organizavo reguliarišką kariauną, apginkluodavo ją, statė maistą, rinko rinkliavas maištui; tas viskas darėsi atvirai“ (Muravjev). Lenkai reikalavo prijungimo Lietuvos prie nepriklausingos Lenkijos. Revoliucionistai laukė išsėdimo Prancuzų kariumenės Kurše ir ribose Kauno gubernijos.

Antroje pusėje balandžio 1863 m. gr. Pliateris atmušo transportą su ginklais pas Dunaburgą. Sentikiai (Starovierai) antpuldinėjo dvarus šlėktos (jie stovėjo žinioje ministerijos viešpatystės lobių) ir suėmė Pliaterį. Tokiu būdu jie sutramdė maištą pavietuose Dunaburgo ir Rėzeknės. Generolas Zielenoi ypačiai suokė valdžią griebties aštrių įrankių prieš maištą. Valdžia pasiuntė ulanų pulką su generolu Dlotovskiu. Žinoma, Pliateris tapė nužudytas. Tad vyresnybė paskyrė Muravjevą diktatoriumi Lietuvos, kurs pakeliui Dunaburge sustojo ir pavietus Zarasų bei Džisnos priskyrė prie aprubės, kurioje veikė gen. Dlotovskij.

Mikolas Mikolajevičius Muravjev buvęs yra vice-gubernatoriumi Vytebsko ir gubernatoriumi Mogylevo; jo rūpesčiu ten panaikintas tapė 1830 m. Liet. statutas ir įvesdinta maskoliškoji kalba teismuose ir administracijoje. 1831 m. jis buvo prie vyriausio vado gr. Tolstojaus, kurs pavedė jam civyliškus reikalus laike maišto. Tarp 1831—35 m. Muravjevas buvo gubernatoriumi Gartino. 1835 m. caro Nikolajaus tapė perkeltas į Kurską karišku gubernatoriumi, kad sutvarkytų Kursko guberniją, kur buvo kilusios riaušės laike šlėkčių rinkimų. Grovas D. N. Bludo tikrina, kad Muravjevas neturėjo *ni foi, ni loi*, o nuo 1856 meto tapo ul-

trapravoslavišku. Galiaus tapo pakeltas į viešpatystės lobių ministerius.

Štai kaip N. G. Černiševskis apibudina tuometinį (1860 m.) minystrą viešpatystės lobių:

„...Per duris įsivertė žema, dar ne suvis nukaršusi, panėšinti į žmogų masą.

„Įsivertė, -- dėlto kad ji neėjo, o virste virto, augštai keldama kelius ir švaistydama jais į šonus, su pastanga mosuodama ir rankomis, skėtriojančiomis toli nuo kuno, lyg kad būtų po pažastimis pakišta buvę po arbužą, sukinėdamasi visu kunu su išpurtusiu ištemptu pilvu, sukinėdamasi ir galva su nudribusiais žandų lašiniais iki pečių, su pusiauišžiodžia, seiliuota burna, pamainais susičiaupiančia ir išsišiepiančia prie kožno šniokštimo, knarkimo ir šnarpštimo, su švininėmis, pasriuvusiomis taukais, mažytėmis vos primirkomis akymis. Teisybė, taip nutukusiam žmogui nėra galima turėti plavią, lengvią eisena; vienok kiti, retkarčiais užtinkami tokie jau storungiai moka vaikščioti, nors ir nerangiai, vis-gi žmogiškai, moka todėl, kad atsimena savo stulbiškumą, stengiasi, kad tas nedarytų per daug bjaurios išpaudos. Muravjevas buvo visiškai be ceremonijų. — Matant jo mielus tursavimus, girdint jį šnarpščiant ir šniokščiant, galima buvo tik stebėtiesi iš to, kad jis vilkėjo kareivišką švarką, o ne trinity vilnonį chalatą: kaip gi tad pasidabino kareivišku aprėdu nutukęsis mėsininkas?

„Be mažiausios abejonės, tai buvo persirengęsis mėsininkas. Iš veido negalima buvo neatspėti. Ne tai, kad jame atsispindėtų kraulakumas ar gresnumas; bet jame nesimatė jokios žmogiškos reikšmės, — net nė idiotiškos, nėra ir veide paikšo esti šiokia-tokia, nors labai silpna ir iškraipyta liekana žmogiškos sąvokos; o šitame gymyje buvo pilniausia besumonė, karvės besumonė, nė maž ne gresmi — nė kiek ne nelaba, tik suvis bejausmiška. Nė kromininkas, nė smuklininkas, nė pralobęsis muzikas — pavirstantieji kartais į tokius sutukėlius, nepraranda sąvokos iki tokiam laipsniui: jie mato žmones ar gamtą, tatau palaiko pėdsakus sąvokos ant jų gymio. Tiktai mėsininkas, — žmogus nesižvalges nė į žmones, nė į gamtą, o žiūrėjęs vis tik į galvijus ir galvijus, tegalėjo įgyti tokį išriškimą veido kaip galvijo.

„Ir tokis krauju padažytas veidas! Mėsininkas tai ne kraugėrys. Ne, jis negeria kraujo. Jis tik kvėpuoja kvapsniu jo, — ramiai, be skaugės, — ir su naida savajai sveikatai; kvėpuoti kvapsniu kraujo, tai labai sveika. To dėlei, kaip neapaugtų taukais mėsininkas, jo gymis dega žydinčiu kruvinu šviežumu. Pas kiekvieną kitą nutukėlį, taip suriebėjusį, veidas turi lašinių spalvą, gelsvai pašą; pas šitąjį lašiniai persigėrę šviežiu krauju, kurio jis prisialsavo. Nėra abejonės, tai mėsininkas”.

Galop 1861 m. Muravjevas pasitraukė iš ministeri-

jos viešpatystės lobių, ir kovo mėn. 1862 m. iškako į užrubežį gydytusi. Šugrižo rudenį 1862 m., ir vis dar skaitėsi sąnariu viešpatystės tarybos ir sąnariu komiteto finansų. 1 d. gegužio 1863 m. caras Aleksandras II paskyrė Muravjevą general-gubernatoriumi 6 šiaurvakarinių gubernijų (2 Baltarusijos ir 4 Vilniaus general-gubernatorystės) su vadovysta kariumenės, kad numalšintų ten maištą ir atvestų viską tvarkon, duodamas jam tiesą veikti sulyg tikslo.

Tai-gi kaipo neapribotas, niekeno nekontroliuojamas, ponas gyvasties, sveikatos, garbės, liuosybės ir lobių visų ir kožno atskirai, 14 d. gegužio Muravjevas atvyko į Vilnių „malšintų — kaip pats sako — lietuviškąją šalį, baustų kreivaprisiekius krauju ir mirtimi“. Ant rytojaus liepė persistatyti urėdininkams, kuningijai ir luomoms; grasindamas persekiojimu bunto ir intrigos, jis reikalavo, kad jam gelbėtų visame. Visi tylėjo. Tik vyskupas Adomas Krasinskis nusišypsojęs atsiliepė: „Kokis čia maištas? Tai tik vaikymas kelių dešimčių nelaimingų maištininkų; juos kaip zuikius, kariumenė medžioja po girias“. Kad generolas žandarų Hildebrandt skundėsi ant gen. Dlotovskio, kam jis be reikalo sentikius (starovierus) glostas, kurie maištą kelia, Muravjevas liepė jam tylėti, nesiguosti ant mas kelių, ir važiuot sau į Peterburgą kaipo atstatytam nuo urėdo.

Kareivija akiai klausė Muravjovo, ypačiai kada tasai liepė „niekur neapsileisti Lenkais, kurie išdrištų jiems sugrubijonyti; kožną, kurs taip padarytų, tuojau suimti ir vesti pas komendantą“.

Išleido plačią instrukciją vietinėms valdžioms (24 gegužio 1863). Visą šalį padalino į kariškas atdalas, o tas į aprubes; vyresninkams tų aprubių duotos tapė pilnos tiesos ant gyventojų.

Užvesdino ypatingą policiją Vilniuje, tame „arsenale ir vietoje ginklų dėl maištininkų“, iš kurio kasdien po 40 ar 50 žmonių bėgdavę į maištininkus. Muravjevas liepė plėšti nuog namų savininkų, meisterių, restauratorių ir kitų ypatų po 10 iki 25 rublių baudos už kožną pabėgėlį, nors reiktų parduoti ir paskutinis baldas. Klioštoriai ir Romos kuningai moka po 100 r., o pasiantrinus pabėgimui, dusyk tiek. Už nešiojimą gedulių — 25 r. baudos, o pasiantrinant — dusyk tiek. Tuomi Muravjevas giriasi suvaldęs Lenkų revoliucijiskas manifestacijas.

Kalėjimai buvo pilni „maištininkų“. Svarbesnius Muravjevas liepė tuojau Vilniuje ant turgavietės, pušiaudienyje, pakarti prie trukšmo bugnų. Bėgyje savaitės sušaudė 2 kuningu. Verksmas mieste buvo didelis, tuli išbėgo iš miesto. Kad vyskupas Krasinskis neapsiėmė drausti kuningus nuo maišto cirkuliaru, o norėjo keliauti į maldynes į Dubbeln, Dunaburge tapė žandarų areštuotas ir išsiųstas į Viatką (sugrižo iš ten 1883 m.; mirė Krokuvoje 1891 m.). Kalėjime buvo

kapitonas gen. štabo Sierakovskis, sužeistas, kurį buvo sumušęs Žemaičiuose gen. Ganieckis, vadas Suomiu pulko, ir šlėkta Kolysko; Muravjevas abudu liepė — pakarti.

Pamatęs, kad ginklu neištengs nusmaugti maištą, palaikomą kuningų, ponų ir smulkios šlėktos, užmanė slėgti ponus, kurie glaudė maištininkus, ir susekti slaptą šalies organizaciją. Sugaubęs pavietų valdžią rąkon kariškų vyresninkų, Muravjevas įsteigė tyrinėjimui kariškas komisijas visuose pavietuose ir gubernijų miestuose, kurios šnipinėjo darbus visų ypatų. Liepė suimti tuos, kurie priglaudė maištininkus, statė jiems duoną, ginklus ir piningus. Mieste gyvenantiems ponams liepė namon važiuoti, sergėti savo girias ir žemes nuo maištininkų po gresme kariškojo teismo. Po to „ir valsčionys ėmė lengviaus atsikvėpti nuo baimės, kuri juos buvo apėmusi, ir gelbėti vyresnybei vaikant klejojančias dar po gires maištininkų gaujas. Veikiai taip-gi galima jau buvo iš pačių valsčionių sudaryti ginkluotas kaimų sargybas, kurios visur kariumenei gelbėjo galutinai sunaikinti maištininkus“.

Muravjevas rįžosi atstatyti visus urėdininkus, kurie buvo pasidavę į dimisiją; „o tuos pasrednikus ir pavietinius maršalkus, kurie vartojo putnius išsitarius arba kurie buvo patėnyti, kad dalyvavo slaptuose suvažiavimuose, ir suokalbiuose prieš vyresnybę, liepė areštuoti, pristatyti į gub. miestus po aštria polici. priežiūra, kaltesnius laikyti po sargyba ir atiduoti kariškan teisman. O urėdus valsčionių reikalams visose keturiose taip vad. Lietuviškose gubernijose, kaipo veikiančius su skriauda vyresnybės ir slėgimu valsčionių, liepė galutinai uždaryti, o gynimą valsčionių nuo ponų prispaudos pavedė kariškiems vyresninkams ir pavietinči policijai, kurią laipsniškai užpildė maskoliškais urėdininkais“.

„Toks pasielgimas su ypatomis, kurios maištiškame sutarime pasidavė į dimisiją, sukeldino visatiną nugastį. Daugelis iš įtariamų posrednikų ir maršalkų tapė išsiųsta gyvenimui į tolimas gubernijas, o jų lobiai tapė užsekvestruoti; o kiti pasiliko kalėjime iki laikui pabaigimo jų bylų teismiškai“. Minsko gub. maršalkas Lappa tapė areštuotas, atvežtas į Vilnių ir išguitas į Permės guberniją. Gartino gub. maršalkas gr. Viktoras Starženskis, atvežtas tapė į Vilnių, laikomas kalėjime ir atiduotas kariškan teismui. Starženskis turėjo protekeiją Valujevo; jis „vidaus minystrui perstatė projektą atkėlimo Lietuvos, atskyrus nuo Rossijos o prijungus prie Lenkijos; tikrino, kad tik tokiu būdu tebus galima nuramdyti patenkanti jau nuo trejų metų virimą šalyje“. Net carui Carskoje Seloje jis ėšas skaitęs savo projektus ir 1862 m. lydėjęs carą Maskvon. Žinoma, Lenkai į jį žiurėjo kaipo į savo gelbėtoją. Vasaryje 1863 m. Starženskis išmetinėjo carui ir vidaus minystrui laiškuose, kam valdžia sužadinsi

dėmokratišką gaivalą, kurstant valsčionius prieš ponus, ir kam persekiojanti šalyje lenkiškąją gaivalą, net panaudodama ginkluotą spėką. Todėl jis negalės toliau valdžiai tarnauti. Minystras atleidė jį nuo tarnystos su sąlyga, kad pasilikytų gyventi Gartine. Nazimovas, nors matė Starženski ėsant pavojingu, nieko neįstengė jam daryti. Muravjevas atidavė jį kariškam teismui Vilniuje, kurs nuteisė jį į sunkius darbus; dėlei įtekmės jo Peterburge, Muravjevas pasmerkė jį išsiuntimui į tolimas gubernijas, persėdėjus drutvietėje vieną metą. Bet Peterburgas paskyrė jam sėdėti drutvietėje Bobruisko, o potam išsiuntė jį į Voronežiaus guberniją (už ką Muravjevas labai pustyjasi).

Augustavo gubernijoje "formavosi reguliariškoji kariumenė" maištininkų. Pas Muravjevą atvykusi Zyplių valsčiaus, Naumiesčio pav. deputacija 6 d. rugpjūčio su parašais kelių tukstančių prašydama, kad jis gintų nuo barbarysčių maištininkų. Tad caras liepęs Muravjevui priimti Augustavo guberniją savon valdžion. Spalių mėn. 1863 m. Karalystės valdžia tapė pavesta grovui Berg, o Vielopolskis paleistas nuo tarnystės išvažiavo į užrubežį. Berg priėmė sistemą veikimo Muravjevo, prie kurio valdžios prikergtas tapė pavietas Lumžos.

Už Lietuvių pasidavimą, Muravjevas parodė — anot "St. Pet. Vied." No. 312, 1898 — savo ypatingą malonę: 1) Leista buvo Lietuviams prie maskoliškos kalbos mokintis ir lietuviškos, o taipgi išguldyti lietuviškai katechizmą (Сборн. распоряж. Цылова, стр. 227). 2) Marijampolės gymnazijoje beveik per išsistą mėnesį vieton lenkiškai buvo išguldoma lietuviškai, iki nebuvo galutinai užtvirtinta maskoliška kalba. 3) Buvo paketinta išleisti lietuvišką laikraštį, bet tai neįvykę nėsant žmogaus atsakomo. — O kur Joniškėlių parapijonis mokytojas Ivinskis? rinko jau medegą žodynui ir folklorui A. Juškevyčius, gyvas dar buvo S. Daukantas! Pasikakinę pirmu pasisėkimu išreiškime padočiausių jausmų tarp Lietuvių 6 rugpjūčio 1863 m. maskoliai Vilniuje gėrėjosi nesuėiuopiamu ir gabinėtinu užmanymu Hilferdingo ir Mikuckio apie pritaikymą sloveniškai maskoliško alfabeto prie lietuviškos kalbos. Raštininkų Lietuvių, norinčių rašyti maskoliška graždanka, neatsirado ir tas užmanymas netik nepasisėkė, bet dar atvilko daug blogų ir maskolių reikalams negeistinių pasekmių.

Vilniaus gub. šlėktos maršalkas Domeika buvo dvideidis: tarnavo vyresnybei ir revoliucijai. Nuo valdžios gavo per vėlykas ordeną šv. Stanislavo I kliašos; tad revol. valdžia liepė atsitraukti nuo urėdo. Nukakęs į Peterburgą prašėsi dimisijos išvengimui persekiojimo maištininkų. Muravjevas liepė jam pasilikti ir tuomi parodyti, kad stoja už vyresnybę. Apie jį susispietė ratelis ponų, priešingų maištui.

Galop birželio maištas ėjo silpnyn: dalis vadų tapė

suimta, kiti išbėgo į užrubežį. Valsčionys dėlei darbų išsiskirstė namo. O Vilniaus šlėkta rengėsi prašyti susimylėjimo vyresnybės. Muravjevas atsiliepime žadėjo dovanoti kožnam prasėiokui, kurs sugrįžs namon ir padės ginklus; o kaimų bendrijoms liepė prižiūrėti ponus ir jų urėdus, ar ne dalyvauja maište. Liepė surašus daryti ponų ir kitų, ir tėmyt, kad nieks be pašportų neišsidangintų, ypačiai kuningai, grasindamas didelėmis piningų baudomis. Liepė imti kontribucijas nuo tų ponų ir kaimų, kurie duoda slėpynę maištininkams.

Galop liepos mėn. 1863 m. užrubežinių reikalų minystras Gorėakov, matydamas Rossijoje kilant patriotizmą, o smarkų malšinimą maišto Lietuvoje, rįžosi atsikirsti energiškomis notomis prieš reikalavimus Europos viešpatysčių, kurios beveik buvo pripažinusios Lenkų nepriklausumą. Muravjevui iš Rossijos ėjo padėkavonė nuo popų, ponų, abrozai šventi, o iš Europos bevardžiai laiškai su keiksmiais ir grasinimais mirties, karikatūros, kartuvės ir t.t.

Napoleono III reikalaujamas generališkas kongresas neįvyko.

Liepos mėn. daugelis žmonių sugrįžo namon. Vadaidai bandų patys paleidinėjo kitus ant darbymetės. Liepiant revol. valdžiai bamos dalinosi į mažus burius, po 20—25 žmonių, kurie girėse slėpdamies terrorizavo gyventojus; "kariantieji žandarai" varėsi girion prielankiuosius valdžiai ir ten karstė.

Ant to štai kuomi Muravjevas atsakė: liepė iš padugnių naikinti ponų dvarus ir šlėktos sodybas, kur radosi "kariantieji žandarmai", o kaimus dalyvavusius maište, iškeldinti į Siberiją. Pagautusgi maištininkus iš mažųjų burių liepė ant vietos sušaudyti. Kaimai ir apylinkė ant 10 iki 15 verstų aplinkui, kurie apie maištiniukų buvojimą nepranešė arčiausiai kuriumenės komandai, turėjo mokėti dideles kontribucijas.

Tad 27 d. liepos 1863 Vilniaus gub. ponai Muravjevui ėteikė adresą per mašalką ir deputatus, su 200 parašų, kad susimylėtų. Gartine ir Kaune taipgi ėmta manyti apie tokius adresus. Muravjevui džiaugsmas neišpasakytas.

Varšavos revol. valdžia tad griebėsi desperatiškų įrankių. Iš Varšavos pasiuntė Vilniun "styletninkus" nudurti gen. gubernatorių, šlėktos maršalką ir kitus aršius maišto priešus. Didumą jų policija išgaudė. Galiaus atkako "kariantis žandarmas" barzdaskutys Bienkovskis užmuštų Domeiką ir Muravjevą! Pasikėsinimas Sobore 27 d. liepos ant Muravjevo nenusisėkė; 29 d. sužeidė namie Domeiką ir jo tarną "už vylių Lenkų reikalui" ir už "surašymą adreso". Vienas iš styletnikų, pravoslavas Mirošnikov suimtas ir kvočiamas, išdavė daugelį "žandarmų" ir vardą paties Bienkovskio. Suimta 10 styletnikų vilniškių, ir galiaus 6 dieną rugpjūčio 1863 m. ant gelžkeldvario Bienkovskis su

Čaplinskiu. Štyletnikus teisė kariškas teismas; 7 iš jų pakorė, kitus išgujo į sunkius darbus (tame skaičiuje Mirošnikovą už jo išdavimą).

Veikiai potam Vilniuje tapo suimti vyriausieji revol. veikėjai: Dalevskis, Gažyc, Dormalovskis (atkakęs iš Poznaniaus) ir Zdanavyčius, kurie visi (be Gažyc) tapė mirtim nubausti. Vyresninkas Vilniaus miesto Malachovskis (officierius inžinierių kelių ir komunikacijos, tarnaujantis ant geležinkelio), pasislėpė Peterburge ir iš ten išbėgo į užrubežį. Kitas svarbus maišto veikėjas, Dulaurent, taip-gi tarnavęs prie geležinkelio, pasislėpė Varšavoje. Vilniuje liko veiklus tik Kalinovskis (Witold Witoženice), kaipo vyriausias vyresninkas revol. valdžios Lietuvoje. Kaune ir Gartine taip-gi kalėjimai buvo pilni suiminių.

Kauno gubernijoje Muravjevas veikė ant liaudies per vyskupą Volončevskį, kurs (6 rugsėjo) kalbino sudėti ginklus. Maištas ten ėjo mažyn. "Liko tiktai vienas vyriausias veikėjas, kn. Mackevyčius, žmogus nepaprastai mitras, veiklus, sumanus ir fanatikas; jis turėjo nemieruotą įtekme ant liaudies, nuolatos formavo naujas partijas ir pasirodė įvairiose vietose gubernijos". Nors jis buvo sumuštas Žaliojoje girėje ir kitur Panevėžio pavieta, dar rugpjutyj ir rugsėjyj 1863 m. jis kurstė į maištą Kauno gubernijoje. Galop lapkričio ir jis rižosi traukti į užrubežį, bet tapė sugautas palei Nemuną su savo adjutantū ir kasieriumi; atvežtas į Kauną ir ten pakartas. Likę dar buvo maži bureliai Kauno gub., bet ir tie tapė išvaikyti. Gartino gub. taip-gi viskas aptyko ir galop 1863 m. maištas užsibaigė.

Minsko gub. spalių mėn. 1863 m. ponai surašė taip-pat adresą "viernopoddaną", tačiau ten maištininkai pasilikę buvo ant vietų. O mat jie spalijuje 1862 m., sekdami Podolijos gub., buvo surašę protokolą ketindami paduoti adresą carui, kad guberniją priglaustų prie Karalystės Lenkų; neįteikė carui tik dėlto, kad augštesnėji vyresnybė neleidė. Rods 1863 m. nebuvo ten didelių bandų, nes ten mažiaus šlėktos sodybų, visgi girėse pavietų Borysovo ir Kumeniaus buvo žymios partijos. O partijos pavietų Nogardo ir Slucko prisidėjo prie partijų Gartino gubernijos. Muravjevas pasiuntė pulkininką žandarų Losiev'ą išjieškoti vyriausius veikėjus Minsko gub., kurs susekė jų susinešimus ypačiai su gub. Vilniaus. Tokiu būdu Vilniuje vėl įvyko areštai, o tarp kitų suimtas tapė ir Kalinovskis, vyriausias organizatorius maišto Lietuvoje. Minsko revoliucionistai teisiami buvo Vilniuje¹⁾. Pasibaigė maišto suokalbiai, tame skaičiuje ir Mogylevo gub., tu-

1) Paskutinis, kurs lenkė maištiškąją valdžią Lietuvoje, buvo karštas liaudies užtarytojas Konstantas Kalinovskis. Kad Muravjevas kardino jin 2 d. kovo 1864 m. Vilniuje ir skaitydamas jam nuosprendinį pavadino jin bajoru, Kalinovskis šukterėjo: "Nėra šlėktos, visi yra lygus" (B. Limanovskis).

rėjusieji tiesioginius susinešimus su Minsku, ir Vitebsko — su Vilniaus. gub ir su Dunaburgo pavietu.

Mogylevo gubernijoje maištas prasidėjo 17 d. balandžio ir pasibaigė pradžioj gegužio 1863 m. Pravoslaviški valsčionys "girėse ir dvaruose išgaudė visus ponus, gymnazistus ir šlėktą, kurie suformavo bandas; tuos iš jų po vada žinomo Topor'o (populkininkas gener. štabo Zvierzdovskis), apiplėšė miestelį Gorki ir perėjo į Minsko gub., pats gi Topor pabėgo į Karalystę Lenkų, kur vėliaus tapė pagautas ir pakartas". Tenyškis gub. maršalkas, kuningaiktis Liubomirskis, esąs buvęs vienu iš slaptų vadovų maišto, tačiau ir Muravjevas neturėjo atrodymų, todėl atleidė jį nuo tarnystės ir tik pastatė po policijos priežiura.

Muravjevas tikrino, kad Lietuvoj po 1831 m. labai pasiplatino polonizacija, ypačiai vyresninkams šalies pataikaujant — Baltarusijoje: kn-gštis Chovanskij, gen.-adj. Djakov ir kniazius Golicyn, Vilniuje — kn. Dolgorukov, J. G. Bibikov ir gen.-adj. Nazimov. Jie tai sudrutinę šalyje lenkišką propagandą.

Dabar 1863 m. lenkiška valdžia buvusi ir Peterburge po vada Ohryzkos ir Jundzillo, Sierakovskio ir kitų.

Rugsėjyje 1863 m. Muravjevas į Augustavo gub., kur veik visa divizija buvo išmėtyta po miestus, pasiuntė gen. Baklanovą, liepdamas įvesdinti ir ten civiliskai-karišką valdžią, kaip kad Lietuvoje buvo įvedęs 24 d. gegužio. Preobražensko pulkas po vada kn. Bariatynskio užėmė vyriausias vietas maištininkų gubernijoje, ir maištas į 3 savaites aptyko. Tik Lumžos pavieta dar maištas bujojo, ir Muravjevas liepė užimti keletą vietų pavieta Ostrolenkos, gub. Plocko.

Kad apsergėti liaudį nuo ponų, Muravjevas rupinosi visus urėdus pavesti Maskoliams. Dar prieš išvažiavimą iš Peterburgo jis prašė gubernatorių visų ir minystro vidaus siųsti jam veikėjus (diejatelius), kuriems nuo caro gavo ypatiškas privilegijas ir pašelpas. "Diejateliai" vyko iš visur, bet tur-but geri buvo, kad net Muravjevas sakos daugelį jų turėjęs siųsti atgal. Nuo rugs. 1863 m. paskirti buvo maskoliški miraviejie posrednikai ir sanariai komisijų verifikacijos — reikalams valsčionių (po vada L.S. Makovo), ir jie gavo naują Murav. instrukciją: perdirbti "Listy nadavče", grąžinti valsčionims žemes, atimtas nuo jų pastarame laike (nuo 1857 m.), duoti žemę bernams ir žmonėms bežemiams, paskirti jiems liuosą šienavimą ir ganyklas, leisti jiems pasikirsti kurui, ir ganyklą bendrai su ponu; paskirti lažas sulig vertybės paskirtos žemės, nežiurint į pirmykštes augštas čyžes.

Šale to rupinosi Muravjevas statymu pravoslaviškų cerkvių, palaikymu popu ir įvesdinimu visur maskoliškų mokyklų. Kad užbėgti pavasariop atsinaujinimui bandų tarp didelių girių, liepė kirsti linijas giriose; jeigu ponai nenorėtų, liepė tai valsčionims daryti. Už darbą valsčionys gavo daug medžio namams statyties ir malkų kurui.

Ir Augustavo gub. Muravjevas taip pat darė: liepė naikinti gminose valdžią ponijos, o valsčionims rinkties vaitus, įvesdino valsčionių teismus atskirai nuo ponų, su tiesa spręsti bylas iki 100 r. vertės.

Nestebėtina, kad valsčionys ėmė gaudyti maištininkus, siųsti adresus valdžiai. Maskolių gaivalas iškėlė augštyu galvą; popai ypatingai. Ponai-gi nupuilė dvasėje, ypač kad vidur 1863 m. uždėtas ant jų tapė padotkas 10% nuo įėmimų dvaro (kontribucija). Ponai mokėjo greitu laiku; iš to apmokami buvo maskoliški urėdninkai, statomos cerkvės ir t.t. Žinoma ponai tą sistemą vadino destruktiviška dėl draugijiškos tvarkos, plėšimu ir ruinavojimu ponų, siundymu "byd-la" prieš ponus ir t.t. Ir Peterburgas nebuvo kantantas, ypačiai vidaus minystras Valujev ir šefas žandarų kn. Dolgorukov spyrėsi prieš priverstiną išpirkimą žemės valsčionims vakarinėse gubernijose. Muravjevas-gi tikrino, kad "paskirstymas kontribucijos buvo padarytas sulyg nurodymų pačių ponų, beje kad už papėdę vertinimo paimtas apiprekiavimas dešimtinės (1½ margo), paduotasai jų sudarant "ustavnas gramotas". Tokiu budu ponai, norėdami padidinti savo įėmimą spaudimu valsčionių, patys savę nubaudė, kada uždėta tapė kontribucija 10% nuo įėmimų, paskirtų jų pačių". Ta mokestis, drauge su pinigiskomis baudomis už gedulių nešiojimą ir kitas revol. manifestacijas, ir kontribucijos už pašelpas maištininkams — buvo ponams, šlėktai ir kuningams tikru smugiu per kišėnė.

Kad išgaudyti galutinai maištininkus, Muravjevas surengė burius žandarų: po 30 kareivių ir vienu officieriu ant pavieto, kurie dabojo ponus, ir tie drauge su kazokais ir kariumene, išmėtyta paviete, veikiai viską išvalė, taip kad 1864 m. visur galima buvę važinėti atvangiai. Tie žandarų buriiai buvo tiesioginėje prigulmėje nuo vietinės valdžios, kuri pagal tikslą juos vartojo kaipo augštesnę administracijos policiją (kaip pas Prancuzus Marechaussés). Be to, nuo pusės liepos 1863 m. visuose pavietuose tapė įvesdinta ginkluota kaimų sargyba, po vada paofficierių. Tuluose pavietuose tos sargybos siekė iki 1000 ir 2000 žmonių, ir jos valė gires drauge su kariumene nuo maištininkų, laikė baimėje ponus, kurie dar mokėjo atskirą mokestį už laikymui sargybos. Kožnas toks sargybinis gaudavo maištą ir 10 kapeikų ant dienos. "Už laikymas kaimų sargybos kaštavo lenkiškai šlėktai šešiose vakarinėse gubernijose daugiaus kaip 800.000 rublių. Ponai taip-gi užmokėjo už visus nuostolius, iš dėkos maišto apturėtus, taip per yždą, kaip ir per privatiškas ypatas, beje pravoslavišką kuningiją, valsčionis ir t.t.... Lėšomis ponų taip-gi sergiama buvo linija geležinkelio, apvalytos aplinkinės girios, pastatyti barakai kariumenei išilg visą liniją, žodžiu: užmokėjo jie gausiai pinigais už savo paikystę, nešnekant jau apie privatiškas pinigiskas baudas".

Lapkrietyj 1865 m. užsibaigus kariškam veikimui, Muravjevas gražino jau Peterburgan 1-mą diviziją gvardijos. Sumažėjo ir areštai, tik veikė komisijos kariškų teismų ir tyrinėjimo apvalymui kalėjimų, pilnų maištininkais. Ėsant maištui numalšintam, Muravjevas suminkštines baudas: prasčiokams liepės dovanoti, jeigu valsčiai pasigalvojo, ir tokiu budu 4000 pasilikę paleisti tik po policijos priežiura, ir 4000 iš savo dėkos sugrįžę ir buvę palikti savose bustynėse nekušinti. O kiek pasmerkė ant sunkių darbų, išsiuntė svetur? to nepasako Muravjevas.

Žvėriškumą Muravjevo nupiešia kn. V. A. Čerkovskis: "1864 m. pravažiudamas iš Varšavos į Peterburgą, aplankiau Vilniuje Muravjevą. Lietuvos diktatoriui, kaip daugelis didelių ir mažų despotų žinomų historijoje, išileisdavo kaip kartais į nuoširdų apipasakojimą savo veiklumo. Klausinėdamas manęs, kaip elgia-si gr. Berg Karalystėje Lenkų, Muravjevas sukryžia-vojęs rankas ant savo didelio pilvo, tarė:

"Taip, gr. Bergui sunku karalystėje, sunkiaus negu man čia Lietuvoje. Pas jį gyventojai sąlydus, viena tauta. Pas manę maištininkai tai gaivalas atneštinis, taip kaip upėje smiltys sunėštines, beje lenkiškoji šlėkta. Man daug lengvius ją atkasinėti ir sodinti į kalėjimus. Labai tankiai sodinu juos be jokio prasi-kaltimo, net nužiurėjimo nėra; na, ką daryt, tokia-me atvejyje aš visados nutariu: tegul pasėdi po raktu ir tai kaip ilgiausiai, o gal-but kas nors ir atsiras. Ir ką-gi kniaziau manai? — *Taip bucau laimingas*, kad visados kas-nors atsirasdavo ant mano įnamio. O tuomet, duok-gi jį šian!" Ir tai Muravjevas pasakojo įlaidžiu ir minkštu balsu, su nuoširdžiausiu juoku ir matomu širdingu užsiganėdinimu".

Nuo lapkričio 1863 m., kada maištą apmalšinus caras nepriėmė Muravjevo rezignacijos, prasideda gady-nė *vidujinių reformų*. 30 d. rugpjūčio Muravjevas gavo nuo caro orderį šv. Andriejaus su mylistingu reskriptu, o lapkrietyje pasveikinimo laišką nuo gr. Bludovo ir šiaip 80 ypatų! Jau minėjome, kad Muravjevas "ge-rino buvį valsčionių" palaikydamas pravoslaviją, steig-damas maskoliškas mokyklas, netik liaudei, bet ir miestuose, liepdamas maskoliškai mokyties i Žydams, kurie neapstojo apie Maskolių reikalus tuomi tarpu.¹⁾

Kad apipanėioti katalikų kuningiją, uždengtos tapė 3 draugijos:

(Toliaus bus).

1) Ponus engė kur ir kaip galėjo: konfiskavimu lobių ypatų, kurios dalyvavo suirutėje, užsekvestravimu jų lobių, atėmimu vyriausybinų arendavojamų lobių nuo ypatų įmaišytų maištan ar tiesiok neištikimų polytiškai, priverstinu pardavimu lobių (lygiai kaip užsekvestruotų) ypatų) išguitų iš vakarinių gubernijų administratyvišku keliu, tik nužiurėjus, kad jos dalyvavo maište.

Mokslas pas Arabus ir šiaip viduramžiuose.

(Tąsa).

Kada Arabai glamonėjo mokslą ir literatūrą su stropum ir išminčia, ką paliudyja keletas išgalių augščiau paduotų, Pietinė Europa, kur barbarų užgulumas buvo išnaikines beveik visas liekanas Graikų ir Romėnų civilizacijos, klimpo kassyk gilyn į protišką tamsą. Krikščionybės profesoriai visatinai niekino klassiškąją literatūrą, ir visiškai atmetė philozophiją ir mokslą. Net didis popiežius Gregoras ignoravo regulas gramatikos savo rašiniuose, ir sako gyresis tuomi. Latynų kalbon susispietė visas žinojimas — o jis buvo menkas — viduramžiuose, kuomet mokslo archyvai pasiliko užpečėtytomis kningomis, nės jos buvo rašytos graikiškoj kalboj ir, kaip matėme, Arabų perguldymuose, po to kaip Arabai pastojo mokyta tauta. Todėl, kada 11-me metašimtyje *Gerbertas*, vienuolis iš Nderlandų, užsimanė susipažinti su matematika, visa krikščionija negalėjo duoti pamokytoją, ir busintis Silvestras II, kaip jau minėjome, turėjo keliauti į Maurų universitates Hispanijoje. Pasekančiame metašimtyje paveizdą Gerberto pasekė *Adhelard'as*, angliškas vienuolis, kurs tyčia to dėlei išmoko arabiškąją kalbą, ir pasinaudojo taje kalbos pažintimi išguldydamas arbišką vertimą Euklydo "Elementų" latiniškai, taip kad jo veikalas buvo pirmu latynišku vertimu nemirtinojo veikalo Aleksandro geometro. Vertimas taip gi iš arabiškos kalbos, atliktas *Campano* visu metašimčiu vėliaus, pasidarė labiaus žinomu veikalu, ir iš to vertimo tapė surengti spaudon pirmieji išleidimai. Daugelis kitų sekė paskui Adhelardą, keliaudami į Maurų universitates. Užtinkame keletą angliškų vardų tarpu glamonėtujų mathematiškųjų mokslų tose dienose veik visatinos nežinės, kuri viešpatavo Anglijoje kaip ir kitur: Dan. Morley, Robertas iš Reading; Wm. Shell; Clem. Langtown; Robertas, vyskupas Linkolno, praminto Grossetėte, ir k.

Nors šitie žmonės mažai tepridėjo prie moksliskų turtų, paliktų per Graikus, tai jie bent gelbėjo perduoti juos vėlesniems laikams. Ir kada žmonių mintys ėmė busti į protiškąją gyvenimą po ilgos nakties viduramžių, tai skaitymas senovės autorių suteikė pirmąją impulsą. Šitie veikalai sužadino tulose dvasėse žingeidumą, kurs šiaip būtų ilgai pasilikęs bemiegas, ir įkvėpė pažinimui gamtos entuzijazmą, kurs šiaip būtų sudilęs bešas theologiskuose ginčiuose. Su išminčia skaitomi tie veikalai būtų galėję nukreipti tyrinėjimą ir apšviesti kvošimą, matant, kas jau buvo atsiekta, ir paaiškinant metodus, kurios būtų atvedusios į naujus laimikius. Bet iš tikrųjų, viduramžiuose mokslas jokios tolynžangos nepadarė. Mintys keletos žmonių,

kurie glamonėjo žinią, visatinai užimtos buvo kitais dalykais, ir skaitlius tokių, kurie atsidavė gamtos tyrinėjimui, buvo labai mažas; tačiau suminkštinimui daugelio skundų ant viduramžio ekkleziasticizmo, reikia užtėmyti, kad daugelis iš tų, kurie pirmi atkreipė savo atydą ant moksliskų studijų krikščioniškoje Europoje buvo vienuoliais ar vyskupais. Iš tiesų, tik tarpe žmonių tos kliasės ir tegalėjo buti užtinkamas koks nors literariškas apšvietimas, ir prieš 11-ji metašimtį klostoriai buvo vienintėlėmis mokyklomis literatūros ir mokslo, jeigu koks buvo pas krikščionis. 12-tas metašimtis paregėjo įsteigimą krikščioniškų kolegijų ir universitačių, nors tos įstaigos suvis nepastumėjo priekyn tolynžangą mokslų. Siekiu mokslo ten daviamo buvo tik susipažinimas su veikalais Aristotelio, o gyrpelniausiu siekiu profesorių buvo aiškinimas tekstų senovės Graikų. Šitas reikia užtėmyti apie kolegijas ir universitates iki palyginamai nesenos gadynės tam atgal. Theologija, metaphyzika, ar palaidi disputai, kurie susigaubė ant žodžio skirtumų, išekvojo visą energiją ir pavartojo visą sumanumą mokytojų ir mokytinių. Kokių naujų radinių galima buvo laukti nuo žmonių išauklėtų tokiose mokyklose?

Keletą gražių paveizdų visgi reikia žiūrėti tarp tyrinėtojų gamtos mokslų, ant tiek augščiau pakilusiu už siaurą bigoteriją ir juodus prietarus jų gadynės, kad jie išrodė lyg "butų gimę ne savu laiku" — kryvulnešiai gražesnių dienų, pralenkianti savo gadynę. Tarp geriausiai žinomų jų tarpe yra Anglas *Roger Bacon*, gimęs Ilchestyryj, Somersetshire, 1214 m. Jis mokėsi Paryžiaus universitatėje, kur jis įgyjo titulą daktaro theologijos fakultete. Pamylyjęs žinią, jis išmoko kalbas lotynišką, graikišką, hebraišką ir arabišką, skaitė daugelį kningų, rašytų tose kalbose. Turėdamas gabumą, vertą geresnės gadynės, jis matė, kad tolynžanga moksle negali buti atsiekta takais, kokiais ėjo, ir jis pasiulė atmesti Aristotelio autoritatę, o atsiliepti į gamtą per eksperimentus. Jis taip gi stojo už matematiką kaipo pirmą ir pirmiausią moksluose, kuri galėtų vadauti išaiškinime eksperimentų. Kada-gi tai įvyko gadynėje, kada scholastiškoji philozophija stovėjo ant čiuokuro ir kada Aristotelis viešpatavo mokyklose su pilningu despotizmu, tai *Roger Bacono* maištas sukėlė prieš jį tytveikas priešgynų. Karčiausiai neprieteliais buvo Pranciškonų zokonas, prie kurio jis buvo prisidėjęs, gal but tikėdamasi klostoriaus tykumoje galėsįs atsiduoti savoms studijoms labiaus negu triukšme svieto. Tačiau toks prisidėjimas tapė prakeiksmu jo gyvatos, nės jo perdėtiniai skundė jį už magiją ir susidėjimą su Velniu, ir visatiname zokono susirinkime jis tapė nuteistas, ir tapė jam uždrausta rašyti. Pasiantrinant tolygiems skundams, jis pateko daugiau negu sykį į kalėjimą, kur jis galiaus subuvo dešimtį metų. Paleistas, nukaršęs ir su sugadinta sveikata, jis toliaus

tesė savo rašymus, ir mirė ramiai Oxforde 1292 m.

Rogero Bacono studijos regimai apėmė platų lauką. Jis gerai apsipažinęs buvo su mathematika, ir išgilinęs buvo į theoretiškąją mechaniką, žinomą toje gadynėje. Jo astronomiškos žinios buvo daug rimtesnės už žinias jo sągadyniečių. Jo išradimai atrodo jo lavumą praktiškoje mechanikoje ir chemijoje, ir daugelis užmanymų, jo sumanytų, tapė vėliaus realizuoti. Jis žinojo sudėstymą parako, nors jis praktiškai nepasako išgalės jo padarymo. Principas narų varpo yra aiškiai aprašytas jo veikale, ir daugelį automatiškų mašinų jis užmanė ar subudavojo. Sako, jis surengęs žalvarinę galvą, kuri šnekėjo ir atsakinėjo ant klausimų jai užduotų. Tai yra akustiškas žaislas, šiandien lengvai permanomas, bet zokoninko Bacono gadynėje ant jo žiurėjo kaip ant atrodymo, juog jo padirbėjas turėjo magišką galybę.

Baconas parašė daug veikalų, ir svariausieji telpa į kuingą, pirma apskelbtą po antrašu "Opus Majus" 1266 m., ir pirmąsyk spausdintą Londone 1733 m. Šis veikalas yra tēmytinas dėlei didelio platumo savo pažvalgų ir dėlei pamatuotų itēmyjimų visokių optiškų dalykų, kaip va astronomiškos refrakcijos, nudaviamo daigtų dydžio, ir ypatingo išrodymo saulės ir mėnulio, kada ant horizonto yra. Apie tuos dalykus rašė, kaip jau skaitytojas žino, Alhazen'as, kurio veikalus priveda Baconas, ir Ptolemajus, nors tojo veikalas apie optiką prapuolęs yra. Baconas apšneka visokius optiškų klausimus, kaip va foci apskritų veidrodžių, apvalumas saulės spindulių, kada jie eina per kokią nebuk mažą skylaitę, prigimtis matymo, ir t. t.; tačiaus nors šiur-tur jis prisiartina prie tikro išaiškinimo, paprastai jis to neatsiekia. Daugelis ginčių kilę yra dėlei optiškų radinių Roger Bacono, tuliems tvirtinant, kad jis esąs išradęs teleskopą, kitiems-gi tikrinant, kad jis ne-turėjęs nė praktiškos pažinties su paprasta liuza. Jis iš tikrųjų primena, kad segmentas apskrito stiklo padidina literas, jeigu jį padėtum ant jų gulsčiomis, plokščiu šonu žemyn, taip juog jo putnioji pusė atkreipta butų linkon akių. Bet tatai Alhazenas jau pirma buvo pasakęs savam veikale apie optiką, pridėdamas dar, kad kuomi didesnis segmentas skritulio, tuomi didesnis padidinimas. Priešingai Baconas butinai sako, kad kuomi mažesnis spheriškas segmentas, tuomi geriaus matysis literos ir tuomi didesnėmis jos išrodys. Kada-gi tai nesutinka su buičia, rodos atrodo, kad Baconas pats nėra tai išmėginęs; ir kada, tuojau po šitam tikrinimui, jis sako, kad plokščias stiklas padarys tą patį efektą, sunkiaus esti itikėtina, bau jis bus daręs jeib kokius eksperimentus kaslink šitų efektų. Sakinys, kurį sako atsinešant į teleskopą, iš tiesų neaprašo specialiskai tokį išradinį, tačiaus akyvas yra dėlei permatymo efektų, kurie vėliaus tapė realizuoti tokiais optiškais instrumentais, kaip teleskopas, mikroskopas, pa-

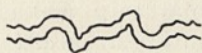
dauginantis stiklas ir t. t., visam kam priderint nuo principo refrakcijos. "Mes galime suteikti tokį pavidalą permatomiems daigtams, ir taip juos pastatyti su-lyg musų akies ir kitų daigtų, kad spinduliai links ir kreipsis į kokią pusę mes norime, ir kokiu kampu mes norime, ir taip kad mes matysime daigtą ar toluoje ar labai arti; ir taip mes galime iš netikėtino toluo skaityti smulkiausias literas ir surokuoti žvirzdelius pieskų, ir t. t. Taip, vaikas gali išrodyti milžinu, o žmogus rodytųsi kalnu, ir maža armija išrodytų labai labai didele. Taip pat saulę ir mėnulį nuduotinai galime nulaipinti į šitą žemesnįjį svieta, ir parodyti virš galvų musų neprietelių".

Be "Opus Majus", esti dar kiti raštai Roger Bacono, kaip va "Opus Minus", "Opus Tertium", ir veikalas apie Kalendorių su astronomiškoms tobyčiomis. Šitasai veikalas patikrina, kad Baconas išiurėjo klaidą susikaupusią Juliškame kalendoriuje jo gadynėj; ir jis net siulė tuos pačius įrankius pataisymui jo kaip kad panaudota tapė prie Gregoro. Nežiurint į tai vis, Roger Baconas itikėjo į astrologiją, — bent tiek, kad jis priskaitė žvaigždžių konfiguracijai itekmę ant temperamento žmonių, ir ant veikmės gyduolių. Pagadą jis taip-gi tvirtino priderint nuo planetariškų itekmių. Žmonių oražinystėje dar randasi pėdsakai nuduoto astrologų mokslo; ir gal-but dar rastum vieną-kitą tarpe mažiaus apšviestų kliasių, kurie šiandien tebtiki, kad tuli almanakų rašytojai taip moka skaityti iš žvaigždžių, kad išpranašauti gali ateitį žmogiškų veikalų. Itekmė planētų ant pagados, drauge su kitokiomis pre-tensijomis astrologų, visur buvo išjuokiamą vyrų mok-slo; bet neveizint į astrologijos absurdiškumus, žingei-du yra, kad visai neseniai supuolimai tapė atsekti tarp tulų perijodiškų pozicijų vyriausiųjų planētų, maišačių saulinės atmosphēros, ir tulų meteorologiškų sąlygų žeminės atmosphēros. Roger Baconas taip-gi rodos pri-ima galimumą permainyti prastus metalus į auksą; ir jis išmintingai pataria tiems, kurie tatai padaryti nori, pirma iširti metodą, kuriaje gamta pagamino metolus, ir paskui pamėgdžioti jai savo pramanumu. Tačiaus tarp jo veikalų vieną randame, nukreiptą prieš magijos užmačias ("De nullitate Magiae"). Baconas taip-gi rašė apie visokius philozophiškus ir metaphyziškus da-lykus, ir surašan jo atsiekimų reikia patalpinti pažymų lavumą medicinoje.

Imperatorius Fridrikis II liepė "Almagestą" Pto-lemajaus išversti į latynišką kalbą iš arabiškos, nės graikiškoji vis dar buvo nepažįstama Vakarams. Ta-čiaus Alphons X, Kastilijos karaliuje, astronomija rado patroną, kurio vardas visuomet ras vietą histori-joje to mokslo. Stropumas jos glamonėjime, liepia spręsti, kad jis pats turėjo buti išgilinęs tame moksle. Jis neskupėjo nė klapato nė išlaidų jos pakylėjime, ir par-sitraukė mokyčiausius krikščionis, Žydų ir Arabų as-

tronomus iš visų šalių Europos, ir apveizėjo juos Toledoje puikiai. Čion jie drauge svarstė ydas senesniųjų teorijų, kurias rado nesutinkant su rezultatais observacijos. Po keturių metų pasidarbavimo toblybės tapė kompiliuotos ir apskelbtos, kurios pagarsėjo po vardu Alphonsiškių Toblyčių (1250 m.). Nors tos toblybės lėšavo karaliui labai labai didelę sumą, jos pasirodė klaidingomis, dėlei tulų klaidingų spėlojimų kompiliatorių. Jie, mat, suteikė stovioms žvaigždėms nelygų judėjimą, kurio perstatymui jie paskyrė periodus 7000 ir 49000 metų tuliems judėjimams. Pasirinkime šitų skaitlinių mes galime atsekti įtekę žydiškųjų astronomų, kuriems skaitlinės 7 ir 49 turėjo mistišką ženklumą. Permier sukrautinės hypothėzės, kurių reikėjo išreiškimui judėjimo dangiškiųjų kūnų, priverstė Alphonsą išsitariti ženklyvai, kad jeigu dievas tverdamas svieta būtų jį prisiėmęs už patarėją. dalykai būtų tapę sutvarkinti prastesniu ir geresniu budu. Peržiūrėtame išleidime Alphonsiškių Toblyčių daugelis pataisymų tapė padaryta per kompiliatorius; ir ten užsilikusios klaidos reikia gangreit priskaityti gadynei negu trukumui lavumo ar darbštumo kompiliatorių. Visgi sulyginamai mažas prašmitlumas šitų toblčių už toblčias parengtas Ptolemajaus, parodo, kad bėgyje vienuolikos metašimčių nedaug pažengusi priekyn buvo astronomija.

(Toliaus bus).



Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas.

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

VII.

(Žiurėk "L. M." No. 43).

I. Sidabrinis piningas, pavirtęs į išdžiuvusį lapą.

Grenguaras ir visi Stebuklų Rumų gyventojai buvo neišpasakytai susirupinę. Jau mėnuo laiko, kaip niekas nieko nežinojo nė apie Esmeraldą, nė apie jos ōkutę, ir dėlei to dalyko Grenguaras labai krintosi. Vieną vakarą ji staiga dingo ir daugiau jos niekas nebematė. Nieko nesusekta, nors visi jieškojo. Vieni — kiti iš tos vagių karalijos erzindavo Grenguarą, pasakodami, buk jie matę Esmeraldą ant šv. Mikalojaus tilto, beinančią su koku tai oficeriu. Tačiau poėta netikėjo toms pasakoms, žinodamas, kad jo pati buvo visiškai neprieinama. O vis gi jos pražuvimas labai jį surupino. Jis iš to susikrimitimo būtų ir išdžiuvęs, jei tik būtų galėjęs išdžiuti. Jisai viską užmiršo, net literatinius darbus užmetė.

Sykį eidamas pro teisdarystės rumus jis pamatė kruvelę žmonių, besigrudančių pas duris.

— Kas čia tokio? — paklausė jis vieno jauno vyro, ėjusio lauk iš teismo.

— Nežinau, atsakė šis. — Sakoma, buk šiandieną teisia kokią tai moterį, užmušusią žandarmą. Kadangi čia primaišoma dar ir raganysta, tai į vysą dalyką įsikišo vyskupas ir konsistorija, o mano brolis, archidiakonas Klodas Frolo, per dienas ir naktis tyrinėja užsigulęs tą bylą, kad ir iš to negali prie jo prieiti. O man labai reiktų su juo pasimatyti.

Jaunikaitis nuėjo savo keliu, o Grenguaras pasikėlė laiptais drauge su minia. Šiaip taip prasigrudo iki posėdžių salės durų, kur ačiu savo ugiui, išsyk galėjo visus žmones apžiūrėti.

Salė buvo tamsi ir erdvi. Diena artinosi vakaropi ir per milžiniškus siaurus langus vos tesiveržė silpnoka šviesa, o išiveržusi vidun sklaidėsi salėje, nepasiekdama lubų. Nesuskaitoma daugybė žmonių stovylų tarytum krutėjo tamsoje. Ant stalų buvo užžiebtos žvakės, kurių šviesa gulė ant pasilenkusių ant popierių sekretorių galvų. Priešakinėje salės dalyje buvo pilna publikos. Podošinei ir pokairei sėdėjo advokatai, gilumoje ant estrados sėdėjo teisėjai, ir paskutinės jų eilės nebuvo matomos tamsoje. Veidai buvo rustūs. Ant sienų matėsi daugybė lelijų. Virš teisėjų galvų vos tebuvo galima užmatyti kryžius, o šiaip visur marguliuvo kareivių ir sargybos alebardos ir durtuvai, kurių pliene aiškiai blizgėjo atsimušusi žvakių šviesa.

— Pasakykite susimildami, — atsikreipė Grenguaras į savo kaimyną — ko anie ponai sėdi eilėse, tarytum kokie pralotai katedroje?

— Tai teisdariai, maloningas pone, — atsakė kaimynas. — Viduryje sėdi patsai prezidentas, raudonais rubais apsisiautęs. Podošinei — karališkasis prokuratoras, o pokairei — Žak'as Šarmolių, — bažnytinio teismo prokuratoras. O aplinkui tai vis konsistorijos nariai.

— Ką gi jie teisia? Aš niekur nematau kaltinamojo.

— Jie teisia moterį. Tamsta jos negali matyti, nes ji sėdi atsigrįžusi nuo mūsų, o ir publika užstoja ją nuo mūsų akių.

— O ar tamsta nežinai kuo ji vardu?

— Ne, nežinau, aš pats tik ką atėjau. Tai tur būti koki nors ragana, kitaip nebutų susirinkusi toki daugybė teisėjų.

Bėt čia šitiems vyrams liepta nutilti, nes koki tai svarbi liudininkė pradėjo liudyti prieš teismą.

— Tad štai, matote, mano viešpačiai, — pradėjo sena boba, kurios veidas ir stovyla buvo paslėpta didelėje daugybėje skarmalų, — tai, ką aš jums išdėstysiu, yra taip pat teisinga, kaip ir tai, kad aš vadinuosi Faluardel'ienė. Tad štai, sėdžiu aš pas save vakare, tik staiga užgirdau, kaip kažkas pasibeldė į mano duris... Įėjo du žmonės; vienas juodbruvas ir su juo koks tai oficerius. Pas juodbruvą buvo matyti tiktai degan-

čios lyg anglis akis. Visas-gi veidas buvo uždengtas kepure ir ploščiumi. Kaip tik įėjo vidun, tai ir sako: „duokš mums aną kambarį!“ Tai, matote, ansai kambarys viršuje, geriausias visuose namuose. Ir davė man sidabrinį piningą. Aš, pradžiugusi iš tos dovanos, padėjau piningą stalčiui ir nuvedžiau viršun juos. Aš ko tai atsigrižau, tik žiuriu — juodasis žmogus ir dinggo! Labai nusistebėjau. Oficierius nulipo drauge su manim žemyn ir kur tai išėjo. Nepraėjo ir bertainio, kaip jis sugrižo su kaž-kokia mergše, o jos gražumėlis — neišpasakytas. Ją sekė didelis ožys, ar juodas jis ar juodas jis ar baltas, tai aš ir nepastebėjau. Aš nieko nepasakiau, — juk tai ne mano dalykas, — nulydėjau juos viršun, palikau jiems šviesą ir nulipau žemyn. Mano namelis, reikia tamstoms žinoti, turi langus iš vienos pusės linkui upės. Po tam aš atsisėdau verpti ir vis mano akyse stovi tasai juodasis vienuolis. Tik stauga girdžiu — viršuje klyksmas ir kaž-kas sunkaus parpuolė ant grindų. Ir langas susibeldė, tarytum kas jį atidarė. Šokau prie lango ir matau, kaip prieš mano akis kas tokio juodo blykterėjo ir plumpsterėjo vandenin. Tai buvo šmėkla, persirengusi vienuolio rubais. Naktis buvo mėnesiena ir aš visa tai labai aiškiai mačiau. Jis nuplaukė Cite's linkui. Išsigandusi pašaukiau nakties sargybą. Atėjo kareiviai, o kadangi jie buvo girti, tad pirmučiausia apkulė mane, o paskui aš viską paeiliui jiems papasakojau ir nuvedžiau viršun. Čia mes rado me visą kambarį užlietą krauju; kapitonas guli ant žemės su kinžalu gerklėje, mergelė nudavė negyva, o ožys iš išgąščio šokinėja po kambarį, kaip padukęs. Oficierių tuojau išnešė ir mergaitę išvedė, kaip ji ir buvo, atsegtuose rubose... Kitą-gi dieną, kada pažvelgiau stalčiui, tai ten piningų neradau, o buvo tiktai sudžiuves lapas...

Senė nutylo. Baimės šnabždėsysis perbėgo visą salę. Net Grenguarui baugu pasidarė.

— Kas-gi tamstai davė tą piningą, liudininke Faluadel'iene? — paklausė vienas iš teisėjų.

Senė pamąstė valandėlę ir atsakė:—

— Oficierius.

Ant visų veidų atsimušo nusistebėjimas.

— Pasiveliju priminti teismui nukentėjusiojo priparodymus, — įsikišo karališkasis prokuroras.

Jis papasakojo, kad pirm, negu eiti pasimatytų su mergaite, jis susitiko vienuolį, kurs skatino jį butinai skubinties. O kada oficierius pasisakė neturįs piningų, tai šmėkla davusi jam piningus, taigi ir piningų kilmė visviena esanti viršprigimta. Visi tardymų dokumentai yra teisme ir galima juos patikrinti su kapitono Febo de Šatopero liudijimais.

Ištarus Febo vardą, kaltinamoji atsikėlė. Jos galva buvo matoma per minios galvas, ir Grenguaras pažino joje Esmeraldą.

Ji buvo išbalusi. Jos plaukai, kitąsyk dailiai su-

šukuoti ir papuošti žibančiais piningas, dabar buvo išdraikyti. Lupos pamėlinavusios, paakiuose tamsūs rinkiai. Dėja, nelaiminga mergelė!

— Febas, — atkartoto nusigandusi. — Kur jisai? O, ponai, pirm nužudysiant mane, pasakykite, ar jisai yra gyvas?

— Tylėk, moteriške, — atsakė pirmsėdis. — Tai ne mūsų dalykas.

— O, pasigailėkite manęs, pasakykite, ar jis yra gyvas? — tęsė jinai, maldingai sudėjusi rankes. Ir pasigirdo sukaustančių jos rankas retėžių žvangėjimas.

— Na, tai aš pasakysiu tamstai, — atsiliepė advokatas:— jis mirštąs. Ar tamstai užtenka tos žinios?

Nelaimingoji nusileido ant savo vietos be žado, be ašarų, išbalusi, kaip vaškinė stovyla.

— Įveskite kitą kaltinamąją! — įsakė pirmsėdis.

Visų akis atsikreipė į mažas duraites, pro kurias išoko vidun ožka su paaukuotais ragučiais ir kanopomis. Valandėlei ji sustojo ant slenksčio, ištiesusi kaklą, ir, pastebėjusi čigonę, šoko per stalą ir per galvą vieno iš sekretorių ir kaip beregint atsidurė palei čigonę. Bet Esmeralda sėdėjo nesikrutindama, ir net vargšė Džali negalėjo prikelti jos iš didelio nusiminimo.

— Tai tas pats sutvėrimas, kurs ir pas mane ateidavo, — sušuko Falurdel'ienė. — Aš jas abi pažinau!

Jei ponams teisėjams patiak, — tarė Žak'as Šarmolių, — tai mes dabar galėsime išstardyti ožką. Anais laikais niekam nebuvo įstabu matyti galvijį apkaltintojo rolėje. Tai buvo visai paprastas dalykas.

Prokuroras Žak'as Šarmaliu paėmė nuo stalo čigonės tamburiną ir, prinešęs jį prie ožkos, paklausė:

— Kelinta dabar valanda?

Ožka pažiūrėjo į jį savo išmintingomis akimis, pakėlė savo kanopą ir išbarškino septynis sykius. Iš tikrųjų buvo septinta valanda. Išgąščio srovė perbėgo visų klausytojų nugaromis. Grenguaras negalėjo susilaikyti nesušukęs:

— Ji pati save pasmerkia! Ar gi jūs nematote, kad ji nesupranta, ką daro?!

— Ei, jūs ten, driskiai, tylėkite! — sušuko teismo priestolis, atsikreipdamas į publiką.

Žak'as Šarmoliu vėl paėmė bubiną ir paklausė ožkos, koki diena, koks metų mėnuo, žodžiu sakant, uždavinėjo jai visokius tuos klausimus, kuriuos atsakinėti Džali buvo pratusi. Tie patys žiurovai, kurie ant plečiaus nesykį plojo delnais ir gerėjosi tomis ožkos štukomis, dabar teisme nugastavo del jų, sakydami, kad ožkoje ištikrųjų sėdi nelaboji dvasia, patsai pragaro velnias.

Bet visiems dar baisiau pasidarė, kada prokuroras nuėmė nuo ožkos kaklo šikšninę terbelę ir pabėrė iš jos raides. Džali paprastu jau budu sudėjo tą nelemtą žodį „Febas“. Jau nebeliko abejonės sulig raganystės, kurios auka krito kapitonas Febas, ir čigonė, ta ža-

vėjanti šokėja, taip neseniai dar linksminusi publiką savo dailumu ir gracija jų visų akyse umai pavirto į baisiausią raganą!

Tuo tarpu ji pati atrodė visai negyva. Nė Džalės štukos, nė teisėjų gąsdinimai, nė keiksmas publikoje, niekas negalėjo sukelti joje sąvokos balso. Kad prikėlus ją iš užsimastymo, vienas sargybinių nemandagiai pakratė ją sugriebęs už peties.

Pirmsėdis atsiliepė iškilmingu balsu:

— Mergaite, tu priklausai prie tautos, kuri yra plačiai pagarsėjusi savo piktadarystėmis ir raganavietu. Naktį į 29 dieną kovo mėnesio, tu su savo užburta ožka nudurei karališkųjų šanlių kapitoną Febą de Šatoperą. Ar vis dar neprisipažįsti prie to prasikaltimo?

— Ar neprisipažįstu? — sušuko ji baisyu balsu ir pasikėlė su degančiomis iš baimės akimis.

— Tad paaiškink, kaip visa tai atsitiko? — tęsė pirmsėdis.

— Aš jau viską pasakiau, — atsakė ji trukčiuojančiu balsu. — Tai padarė vienuolis, kurio aš nepažįstu, koks tai pragaro kuningas, kurs mane visados persekioja.

— Aiškus dalykas, — tarė teisėjas, — tai tas pats baisyusis vienuolis.

— O, ponas teisėjau, susimylėkit, juk aš tik šiaip sau prasta mergaitė...

— Čigonė, — pridėjo teisėjas.

Žak'as Šarmoliu atsiliepė savo įlaidžiu balsu:

— Kadangi kaltinamoji vis neprisipažįsta, tad aš reikalauju, kad ji būtų pavesta kankinimui.

— Teismas sutinka, — atsakė pirmsėdis.

Nelaimingoji sudrebėjo visu savo kunu. O vis-gi ji tvirtais žingsniais perėjo, drauge su Žak'u Šarmoliu ir sargybiniais, per visą salę ir dingo užu žemų durų kambario gilumoje. Duris atsidarė ir vėl užsidarė, ir Grenguarui pasirodė, kad kažkokis baisyusis žvėrio snukis prarijo jo biediną draugę. Jai išėjus, pasigirdo griaudus bliovimas. Tai verkė mažiukė ožkaitė.

Posėdis pertraukta. Prisiėjo laukti, ką pasakys kankinimas.

— Tu tik žiurėk man, koki tai niekinga mergšė! — pastebėjo vienas teisėjų. — Dasileidžia iki kankinimui, kuomet jau taip vėlu ir senai būtų laikas eiti vakarienės pavalgytų....

II. Taša perskyrimo apie sidabrinį piningą ir sudžiuvusį lapą.

Nusileidusi žemyn ir pasikėlusį augštytyn keliais trepais, apsupta sargybinių, Esmeralda ėjo tamsiais koridoriais, taip tamsiais, kad čia ir dienovydžiu reikėjo žibinti žiburiai. Pagaliaus ją įstumė į labai paniurę kamaraite. Ji buvo apvala ir buvo užėmusi apatinę dalį vieno iš bokštų, kurių ne vienas užsiliko Paryžiuje ir

iki šiol laik. Sunkios žemės duris, per kurias susinešdina šu išlaukiniu pasauliu, buvo apkaustytos geležimi. Langų visai nebuvo. Šviesos-gi buvo užtektinai. Kambario gilumoje buvo didelis kakalys, kuriame liepsnojo skaidri ugnis. Prie liepsnos šviesos mergelė pamatė išdėstytus pasieniais įvairiausius baisyų-baisyusius įnagius, kurių tikslo ir vartojimo budo ji negalėjo suprasti. Viduryje kambario, beveik ant grindų, buvo pamestas matracas, viršum kurio kabojo šikšninė juosta su sakčiu. Kakalyje buvo sudėtos liepsnon replės ir kitokie įnagiai, įkaitinti iki baltumos. Visa tai darė begaliniai baisyų išpuđi. Šitas pragaras vadinosi tardymų kambariu.

Ant patalo sėdėjo išsižergęs Pjeras Torteriu, prisaikintasai budelis. Jo pagelbininkai, du gnomu-nu-žaugu, su keturkampais veidais, sukinėjosi palei kakalį.

Biedina mergaitė drąsino save, kiek įmanydama, bet veltui: pamačius visas tas baisyenybes, spėkos visiškai ją apleido.

Žak'as Šarmoliu priėjo prie čigonės ir pratarė meiliai nusišypsojęs:—

— Mano kudikėli, tai vis dar nenori prisipažinti prie kalčios!?

— Ne, — vos girdimu balseliu atsakė nelaimingoji.

— Na, tai ką bedarysi, mums prisieis savaip su tavim pasielgti. Malonėk atsisėsti ant šitos lovos. Maitrė Pjer, užleiskite savo vietą tai mergelei ir uždarykite duris.

Pjeras pasikėlė neužganėdintas.

Jei uždarysime duris, tai mano ugnis užges, — sumurmėjo.

— Tai palikite jas atdaras, atsakė Šarmaliu.

Esmeralda sustojo priešais lovą. Tasui patalas, ant kurio kankinosi neišsakoma daugybė nelaimingų žmonių, perėmė ją didžiausia baimė.

Pamojus Šarmoliu, du budelio pagelbininku pasodino čigonę ant matraco. Jiedu neužgavo jos, bet vienas jų dasilytėjimas, vienas prisiglaudimas prie sopolų gulyklos sustabdė jos gislose kraują. Jinai apsidairė aplinkui ir jai pasirodė, kad viskas sukruto šitame sklepe ir viskas linksta, kad užgulus ir užslėgus ją, kad kankinus ją, kad draskius jos kuną į šmotelius.

— Kur daktaras? — paklausė Šarmoliu.

— Čia, — atsakė kažkoki tamsi stovyla, kurios iki šiol nebuvo matyti.

Ji krupterėjo.

— Panele, — vėl paklausė saldžiu balsu bažnytinių bylų prokuroras, — trečiu sykiu klausiu tamtos, ar vis dar neprisipažįsti prie kalčios?

Šiuo sykiu ji tik pajudino galvą. Balsas jau nebetarnavo.

— Tamsta neprisipažįsti. Tad aš, su didžiausiu savo širdies skausmu, privalau išpildyti savo pareigas.

Pradėsime nuo ispaniškojo čebato, — pridėjo, lyg nežinodamas, nuo ko pradėtina.

Nelaimingoji pasijuto, kad ją apleido ir Dievai ir žmogus. Jos galva nulinko ant krutinės ir nesikrutino.

Ir daktaras ir budelis prisiartino prie jos vienu laiku. Tuo tarpu abu pagelbininku pradėjo ko tai jieškoti savo arsenale. Sužvangėjus geležiniems prietaisams, sudrebėjo vargdienėlė, kaip nuo elektros kibirkšties.

— O, — prašnabždėjo jinai, — o, mano Febe!

Paskui nutylo. Jos išžiura butų sudrebinusi kiekvieną širdį, bet teisėjai buvo nepermaldaujami.

Puslėtos budelio pagelbininko rankos nuavė jos žavėtingai gražią kojale, kurios lengvumu ir dailumu gerėjosi visi, kas tik ją pamatydavo.

— Kaip gailla, — murmterėjo budelis, apžiūrėdamas visą jos stovylą.

Jei šioje valandoje butų čia archidiakonas, tai jis atsimintų savo pasaką apie vorą ir musę. Netrukus nelaimingoji per apvilkusį jos akis debesį pamatė, kaip prie jos prinėšė čebatą. Dar valandelė — ir jos koja pražuvo baisiame daigte. Tuokart baimė sugražino visas spėkas.

— Nuimkite jį nuo manęs! — sušuko nebesusivaldydama. — Pasigailėkite!

Pasikėlė ant lovos ir puolė prokurorui į kojas. Bet kaladėlė suveržė jos koją ir ji pergriuvo dar labiau nusilpnėjusi, dar labiau sumušta, negu ikšiol.

Šarmoliu vėl pomojo; pagelbininkai paguldė ją ant lovos ir pririšo su diržu, kad negalėtų pasijudinti.

— Paskutiniu kartu klausiu, ar neprisipažįsti? — paklausė Šarmoliu, taip pat, kaip ir pirma, maloniū balsu.

— Aš nekalta! Aš nieko nežinau.

— Tai reiškia neprisipažįsti? Ką bedarysi! Na, varyk — atsikreipė į budelį.

Pjeras pasuko šriubą ir suspaudė Esmeraldos koją; ji suriko tokiu baisyū balsu, kokio negalima jokia žmonių kalba išreikšti.

— Palaukkite! — tarė Šarmoliu. — Ar neprisipažįsti?

— Visame, visame prisipažistu! — sušuko nelaimingoji; tik pasigailėkite!

Ji, eidama kaučių kambarin, neapskaitliavo savo spėkų. Biedinas, berupestingas, linksmas sutvėrimas buvo pergalėtas pirmu jos likimui išpuolusiu kentėjimu.

— Meilė artimo verčia mane perspėti tamstą, kad po prisipižinimui tamstą laukia mirtis, — paaiškino prokuroras.

— O, aš laukiu jos su nekantrybe, — atsakė mergelė ir puolė apalpusi augštelnaka. Jos kunas persilenkė ir nusviro ant diržo.

— Sekretoriau, — atsiliepė Šarmoliu, — rašyk. Tad tamsta prisipažįsti, kad turi santykius su nelabąja dvasia ir dalyvauji jos rengiamuose susirinkimuose?

— Taip, — atsakė čigonė tyliai, kad žodžiai panėšėjo atsidusimui.

— Kad visados buvai santykiuose su velniu, kurs sekė tavo ožkos pavidale?

— Taip.

— Ir pagaliaus prisipažįsti, kad drauge su tuo velniu ir juodu vienuoliu naktį į 29 d. kovo mėnesio užmušėt kapitoną Febę de Šatoper.

— Taip.

Matoma, joje viskas buvo sumušta.

— Užrašykite, sekretoriau, — pasakė Šarmoliu, — Atsigrižęs į budelius pridėjo:

— Atliuosukite kaltinamąją ir tegul ją atveda vėl į posėdžių salę.

Kada nuo jos kojos nuėmė čebatą, prokuroras apžiūrėjo jos sužeistą koją ir pastebėjo:

— Tamsta laiku apsižiūrėjai, mieloji. Dar galima ant tos kojos ir šokti!

O paskui pridėjo:

— Pagaliaus, teisdarystė apšvietė tiesą. O tamsta, panele, negalite nepaliudyti, kad mes pasielgėme su tamsta su dideliu pakantumu ir malonumu.

Kada Esmeralda, išblyškusi, raišdama, vėl inėjo posėdžių salėn, per minią perbėgo pasiganėdinimo šnabždėsysis. Publikoje matėsi patenkinto nekantrumo jausmas, koks atjaučiama ir teatre pakeliant kurtiną prieš paskutinę komedijos veiksmę, kada žiurovas tikisi, kad tuojaus įvyks akcijos išrišimas. Teisėjai-gi tikėjosi tuojaus eiti vakarieniautų. Ožkuūtė taipgi subliovė iš džiaugsmo ir šoko prie savo ponios, bet nabagė jau pirma buvo pririšta prie suolo.

Tuo tarpu jau visiškai sutemo. Žvakės, kurių visai nedaug tebuvo, menkai tešvietė. Visą salę apsiautę tamsuma. Neaiškiamame fone matėsi keli ypatingų teisėjų veidai. Priešais save jie galėjo matyti salėje baltą tašką, — tai buvo kaltinamoji.

Ji šiaip taip dasivilko iki vietai. Šarmoliu priėjęs prie savo kedės su puikybe pranešė:

— Kaltinamoji visame kame prisipažino.

— Čigone, — pradėjo pirmsėdis, — tamsta prisipažinai prie visų savo tų raganysčių ir prasižengimų, kurių dasileidai sulig Febo de Šatoper.

Jos širdis susispaudė. Tamsumoje pasigirdo jos verksmas.

— Visame prisipažinau, ką tik norite, — vos girdimai atsakė, — tik, meldžiu, greičiau mane užmuškite.

— Gerbiamasai bažnytinių dalykų prokurore, — tęsė pirmsėdis, — teismas yra prisirengęs išklaudyti tamstos apskundimo kalbą.

Jis pradėjo savo kalbą latinų kalboje ir taip įsikarščiavo, kad už dešimts minučių nuo jo veido prakaitas upeliais bėgo. Staiga jis sustojo, pasižiūrėjo į minią ir sušuko prancuziškai:

— Gerbiamieji tamstos, šitoje byloje šetonas yra

taip labai įmaišytas, kad jis net dalyvauja šiame posėdyje ir juokiasi iš mūsų. Pasižiūrėkite!

Visi pažiūrėjo, kur jis rodė. Prižiūrta prie suolo ožka pasikėlė ant savo užpakalinių kojų ir juokingai pamėgžiojo Žako Šarmoliu judėjimus, ko ją išmokino Esmeralda. Šis dalykas patarnavo, kaip "aiškus ragavavimo priparodymas" ir padarė didelį įspūdį į susirinkusiuosius. Ožkai surišo kojas, ir prokuroras galėjo tęsti savo kalbą be pertraukos.

Kaip tik jis pabaigė, pasikėlė kitas žmogus, juodais rubais. Tai buvo advokatas. Išalkę teisėjai nerimastavo.

— Apginėjau, kalbėkite trumpai! — tarė pirmsėdis.

— Gerbiamieji tamstos, — pradėjo advokatas, — kadangi mano klientė prisipažino prie kalčios, tai aš pasivelsiu priminti tiksliai vieną įstatymą, pagal kurį moteris, jei ji būtų vampiras ir suėstų žmogų, užmoka tiksliai pininginę bausmę. Tą tatau bausmę ir teikkitės paskirti kaltinamajai!

— Tasai įstatymas dabar yra atmestas, — patėmijo karališkasis prokuroras.

— Šis klausimas turi būti paduotas perbalsavimui. Dabar jau vėlu, — pastebėjo vienas teisėjų.

Prasidėjo balsavimas. Balsuota nuėmimu kepuriai. Vienas palei kitą teisėjai skubinosi balsuoti, ir kepurės taip ir mirguliavo patamsiais, atsakydamos į klausimą. Nelaimingoji kankintinė, rodos, žiūrėjo į juos, bet jos akis nieko nematė.

Sekretorius, užrašęs kažką, padavė savo pergamantą. Tuokart ji išgirdo, kad minia aplink ją sukruoto, sargybiniai subarškino durtuvais ir, kuomet įvyko tyla, pasigirdo balsas, taip:

— Čigone, tą dieną, kurią teiksis paskirti mūsų viešpats karalius, lygiai pusiaudienyje tu busi atvežta gėdos vežime, vienmarškinė, basa ir su virve ant kaklo, prie Motinos Dievo bažnyčios durų ir čia, laikydama rankose vaškinę dviejų svarų žvakę, tu viešai padarysi atgailą iš savo prasižengimų. Paskui tave nuvežs ant Grevo plečiaus, pas miesto kartuvcs, kur tu ir busi pakarta. Su tavo ožka taip pat bus pasielgta. Be to tu turėsi užmokėti pininginę bausmę už raganystę ir prasižengimus, kurių dasileidai sulig kapitono Febo de Šatopero. Tegul Viešpats Dievas išgelbsti tavo dušią!

— O, tai sapnas! — prašnabždėjo jinai ir pajuto, kaip keno tai kietos rankos pakėlė ją ir nunešė.

(Sekąs skirsny: *Nėra vilties.*)

* * *



Šis bei Tas iš Chronikos

Jau tur-but visi socialistų laikraščiai apsidžiaugė žinia, kad Šliupas rinko aukas pabaigoje 1909 ir pradžioje 1910 m., ir — sako — atskaitos neišdavė. Teisybė, Šliupas atskaitos neišdavė, bet dėl ko? Ar gal jis piningus užgrobė? Žinoma, taip ponai socialistai mena. Tai-gi priėjo laikas, kad galime pasišnekėti ir apie atskaitą.

Revoliucijos metu, tulas J. L. (net ir dabar neduodu pavardės pilnos, atsižvelgdamas į tai, kad tai — išguitinis į Siberiją), paskilbęs socialistų veikėju Lietuvoje, tapo žandarų suimtas ir išbugdytas, po ilgų kalėdinimų, į Irkutsko rėdybą, toli į šiaurę, tarpan Jakutą, kur uždarbiauti nebuvo galima.

1909 m. tas "Petras Kukutis", kaip jis vadina save slapyvardžiu, atsiliepė į manę prašydamas pagalbos, kad pabėgti galėtų. Nežinau, ar kas turi jautresnę širdį už manę dėl žmogaus nelaimėje. Neklausiu, kas jis, ar doras žmogus ar nelabelis, — bet žmogus nelaisvėje, "kenčia badą, nušalo kojas ir ausis ir nosį, neturi kailinių žiemos metu, neturi kojoms apauto"... Bučiau koks laukinis, jeigu tokiam vargšui negelbėčiau. Neturėdamas pats išteklių, su draugais pasitaręs išsiunčiau 15 rublių. Atraišė, kad, gavęs daugiau piningų, mėgins ir galės pabėgti. Sulyg draugų patarimo, atsišaukiau į visuomenę. Bėgant laikui, aukos ėmė plaukti. Ir pasiunčiau tam vargšui \$123.50.

Išsiuntus piningus, atėjo nuo p. M. Z. perspėjimas, kad tas žmogus nėsas vertas užsitikėjimo. Nepoilgam nuo sądraugo — išguitinio iš Siberijos taip-gi atplaukė žinutės, kad p. J. L. ėsas girtuoklis, ir šiaip suvylojęs kelis išguitinius piningiška... Ponas-gi J. L. gavęs piningus, dar daugiau reikalavo, primeludamas, kokias kliutis jis randas pabėgimui. Gana buvo to viso, daugiau piningų nesiunčiau.

Aukų buvo įėjė iš viso \$177.72. Laukiau, kas toliaus bus; beje, ką naujo tas "veikėjas" sumanys. Rašė jis, rašė jo sądraugai jį skųsdami, — bet piningų vyliugiui daugiau nedaviau.

Po kelių mėnesių parėjo bėda tulam studentui Peterburge, ir "Liet. Ukininkas" gyvu gvoltu meldė, kad jį gelbėjus. Ir tai buvo vertingas pagalbos žmogus, kurs šiadien užima kiltą vietą Siberijoje. Ant rankų "L. Ukininko" Lapkrietyje 1910 m. pasiunčiau \$57.41, ir žinau, kad minėtasai studentas tuos piningus gavo ir sunaudodo geram tikslui, beje pabaigti galėjo mokslą.

Tad — jeigu seniaus apie tą reikalą nešnekėjau, tai vien iš gėdos, kad manę išguitinis apgavo, o per manę — ir Lietuviškąją visuomenę. Teisybė yra, kad netu-

rėjau, kur akių padėti. Bet kad šiandien socialistai ant manes užgula už minėtąsias aukas, tai visuomenei pranešu, kad ankoms naudojosi apgavikas — socialistas, ir jeigu aš prasikaltau jį gelbėdamas ir į visuomenę atsišaukdamas pagalbos, tai pats tapau apgautas. Minkšta širdis dėl kankinių — tai mano kaltė, o kieta apgavikiška socialisto širdis — tai kaltė pono J. L., kurs, žinoma, nė nemanė pabėgti, nors laiškuose tai tikrino.

Tikiu, kad visuomenė bent man tą klaidą nepaskaitytys esant didele nuodėme, ypatingai kada pasimokinau, juog tulų socialistų dantys balti, bet kad sielos juodos, suterštos, purvinos.

* * *

Ar liks kada nors viena kalba ant pasaulio? taip klausia mūsų vienas gerbiamas skaitytojas. Ir ar būtų praktiška panaikinus kalbas ir palikus tiktai vieną kalbą pasaulyje?

Kad būtų praktiška turėti vieną kalbą ant mūsų žemės, rasit niekas tam neprieštaraus. Bet ar galima bus, tai kitas klausimas.

Mes žinome iš istorijos (kurios taip nemylia socialistai!), kaip senovės Graikų kalba plačiai skambėjo po Aleksandro Makedoniečio užkariavimų. Taip pat žinome, kad viduramžiuose po visą Europą paplitusi buvo Latynų kalba, net mūsų poetas Sarbievskis užsipelnė vardą antrojo Horatijaus (klausimas, ar mūsų socialistai kuomet nors girdėjo apie jį?). Bet mokslams atgyjant ir užmigusioms tautoms prabundant, atskirų tautų kalbos ėmė išsižmonėti; rods Prancūzų kalba paplitusi buvo po didės revoliucijos po visą Europą, bet laikui bėgant Prancūzų kalbą užimti pradeda Hispanų ir Anglų kalbos.

Ar taip amžinai bus? Kad ir mūsų Suv. Valstijoje, rods, šiandien Anglų kalba viršija kitas, bent vakaruose, šiaurėje ir rytuose šalies. Ir viršija Anglų kalba todėl, kad kitos tautos, neseniai atėjusios Amerikon, pasiduoda Anglų augštesnei kulturai. Bet vietose, kur kitų gyventojų kultūra kilti yra ir kur tie kiti kruvomis gyvena, sakykime tarpe Vokiečių, Švedų, Čechų ir t.t., tų kitų tautų kiltumas nėra nustelbiamas. O pastarais laikais kultūriškai kilti pradėjo Italai, Lenkai, Lietuviai ir kiti, kurie pradeda — nors iš lėto — savas apsnudusias galvas kelti.

Tas pats darosi Vokietijoje, o ypačiai Austrijoje ir Maskolijcje. Visur užsnudusios tautos tautelės atgyja. Neseni dar laikai, kaip mažai girdėjome apie Siberijos užuitas gentes, nešnekant jau apie Lenkus, Armėnus, Gruzinus, Mažarusius, Baltarusius ir t. t. Mūsų akyse iškilo Rumėnai, Bulgarai, Serbai, Albanai. Ar gi ne mes prigyvenome atgyjimą Airių, Vallų kalbos? O kur Serbai-Lužiečiai, kur Baskai, kur net tolimi mums Malagasai?

Kur tik žmonės pradeda atbusti, rupintiesi savais reikalais, ten prabunda tyrinėjimo dvasė, ir tos dvasės

vaisiai apsiereiškia savo ypatinga kalba, pritaikinta prie budo prabundančios tautos.

Kaip gymis ir veidas žmonių nėra vienokis, taip ir žmonių kalba nėra vienokia. Kaip gymį *gamta* nustato, taip gamta nustato ir kalbą. Kalba taikosi prie liežiuvio, dantų, gomurio, koserės stygų. Negana to. Bėgis kultūros pamokina mus arklį vadinti arkliau, gyvuliu arimui pritaikintu, o vokiečius pferd — sulyg gyvulio prunkštavimo. Lietuvio burna ne lengviai ištaria Anglų žodžius; ypač čia mums truksta garso — f ir th, o Anglams yra sunku išmokti lenkiškai ar maskoliškai dēlei nosinių ir šnypščiančių garsų. Dar sunkiau Europiečiams yra išmokti Chiniečių kalbas ar tulų Afrikonų.

Jeigu kultura visų tautų būtų ant vienokio laipsnio, rasi kalbų skirtumas sumažėtų. Bet — ar eskimosas, botokudas, niam-niam, australietis, ar kitas laukinis žmogus sulygs kulturoje su augščiaus pakilusiomis žmonių gentėmis? Jeigu žinome evoliuciją veikiant visur, tai lengvu bus suprasti, kad augščiaus kulturoje pakilusios tautos negrįžs atgal prie atliekuonių, nė gi atliekuoniai neištengs pasekti pažangiausios tautos.

Rods, bėgančių reikalų atlikimui (pirklyboje, politykoje ir t.t.) yra galimu daigtu, kad tulas susinešimas su pagalba esperanto ar kitų tolygių kalbų įvyks. Bet ir tai tarpe apšviestų tautų. Ir tokia *pramanyta* kalba negali nusistovėti, ji pasiduos evoliucijos įstatymams.

Svajoti tad apie vieną kalbą pasaulyje gali žmonės tik tokie, kurie tiki į neatmainingumą dalykų, į Jehovos galybę visus sulyginti spalvoje, augalotume ir kituose kuno ir dvasės privalumuose, bet ne tie, kurie pažįsta evoliuciją, ir spendimąsi visur ir visame kame į įvairybę, differenciaciją.

Nė religija, nė mokslas, nė kitos pastangos kosmo palitizmo negalėjo nė negalės visus vienon kalbon suvesti. Tik drutesnio budo žmonės galės perduoti savo kalbas silpnesnėms tautoms, beje toms, kurios kultūros bėgyje atsiliks ir išnyks.

Tad ir mes užtaraudami savo lietuviškąją, beje vieną iš seniausiųjų kalbų, nemanome beklystą, kad ateitis mums graži spindi priekyje, jeigu susiprasime, apsišviesime ir kulturoje žengsime priekyn. Neišgelbės mūsų kalbos nuo pragaišties nė kuningų poteriai, nė viduramžinės giesmės, nė jokie burtai, bet tik tinkamas jaunuomenės auklėjimas, mokslas ir darbas ir kulturoje (remesluose, pramonėje, žemdirbystėje, jureivystėje) pasikėlimas ant augštesnės papėdės.

Tad nė nesvajokime apie tuščius ateities sapnus, bet rupinkimėsi dabartiniais gyvenimo reikalais, mokslu, remeslais, pirklyba, dorybe ir darbu, ir padidini mu draugijoje laisvės ir gerovės visiems, ypačiai dirbkime, kad įvyktų lietuviškoji respublika.

* * *

Nors popiežius Pius X nesako išsižadąs pretensijų ant svietinės valdžios, vis-gi jis neseniai nustebino svietą, ketindamas taikintis su Italijos valdžia, kuri atėmė nuo popiežiaus Piaus IX svietinę galybę. Mat, iki šiolei popiežiai skaitė savę "valstijos suiminiais" ir niekur neišėjo iš savo Vatikano. Taip darė įpykęs Pius IX, taip pat elgėsi Leonas XIII, ir dabartinis Pius X. Visi jie sapnavo ir tebesapnuoja atgauti polytiškąją valdžią; bet viešpatijos neketina dėlei to pykties su Italijos karaliumi. Tai matydamas Pius X užsimanė Vatikano polytiką perkeisti. Gera proga pasipynė, kada 1913 m. įvyko 1600 metų sukaktuvės nuo laiko, kada ciesorius Konstantinas pripažino krikščionių religiją už viešpataujančią. Pagerbimui tų sukaktuvių laikytas tapo katalikų kongresas Milane ir ten archievykupas Rossi, artimiausias popiežiaus draugas, kalboje savo apskelbė, kad popiežiui nebereikia svietiškosios valdžios, idant užtikrinus laisvę Romos katalikybei. Tokį užtikrinimą suteikęs Vatikanui Italijos karalius, ir bereikia tik, kad kitos viešpatijos už tą užtikrinimą pasigalvotų. Tik kas žin kodėl kitos viešpatijos, net toki Austrija, tyli?

Visa ta istorija primena Aizopo pasaką apie lapę, kuri šokinėjo, kad gavus vynvuogių, bet veltui, nėsa jos per augštai kabėjo; tada ji su piktumu suurzgė, kad neverta šokinėjus, nėsą vynvuogės rugščios. Taip ir popiežius, matydamas, kad jo užmačios atgriebti polytiškąją galybę niekas tikrai neremia, pasivaipęs apskelbia, kad jau svietiškosios valdžios jam nė nebereikia. Ir kur gi bereikės, kad visas svietas, pilvą susiėmęs, kvatoja iš popiežiaus kvaišų užgaidų!

* * *

Mitras žydėlis L. M. Hammerling, koks-tai "pirm-sėdis svetimų kalbų presos", neseniai išsiuntinėjo Lenkų ir Lietuvių laikraščiams rašelį apie "Ypatos laisvę". Neesame priešininkais ypatos laisvei, jeigu toji skelbiama esti tinkamais argumentais; bet žydėlis, kuriam rupi bravarninkų malonė, įvesdino laikraštinius į purvyną. Paklauskite ką jis tarp kitko rašo: "Pastangos įvykdinti blaivybę, tai ne kas kitas, kaip Anglijos puritanų vartojamoji drauginio gyvenimo priespauda. Antai sostainėje Washingtonė dainininkų draugijai "Arion" neseniai buvo uždrausta pavaišinti alum savo narius nedėldienio susirinkime. Dauge lyje vietų viešieji įvairių draugijų susirinkimai ar pokyliai su šokias priverstinai daroma "sausais", ar visiškai uždraudžiami, jei "ne sausi". Nors rodosi, kad vynas bei alus neprivalo tokiuose susirinkimuose turėti didelės svarbos, vienok be jų daugelis pasinksminių turėtų žlugti ir tokiu budu tukstančiai draugijų at-sistotų griuvimo pavojuje".

Ar-gi presa turi tiesą ginti reikalus bravarninkų ir šnapsadarių, ypačiai darbininkų presa? Ar galima ypatos laisvę remti ant svaiginamųjų gėrimų draudimo

ar leidimo? Amerikiečiai, tokius raštus pamatę, skaitys mūsų presą neturinčią pagrindų nė moralybės nė kultūros. Kas gi tikrinti gali, juog blaivybės platinimas esti pasikėsinimu ant ypatos laisvės? Jei bent bravarninkai ir koks pasilakęs pakvaišėlis. Ar-gi laisvė ženklina girtavimą, leidimą girtuokliauti namie, karčiamose, kliubuose, draugijų sueigose ir t.t.?

Lietuvių tauta butų gyvesnė, turtingesnė, išmintingesnė, jeigu girtuoklių nepažintų. Platinimas-gi tokios laisvės, mum rodosi, tai tviškinimas apiausių mūsų tautos, mūsų tautišku draugijų, tai viešas pamerkimas Lietuvių tautos akyse apšviestos visuomenės.

Liaukimėsi blogus žaislus žaidę. Jeigu ko nors mums, Lietuviams, reikia, tai pirmiausiai blaivių galvų. Ar-gi ne kasdien esame liudininkais netikusio elgimosi mūsų pergeriančių sąbrolių? Netik kalėjimai, teismai, kartuvės tai liudyja, bet ir skaičius įsteigiamų smuklių ir karčiamų. Žvilgterk į Shenandoah ar Edwardsville, Pa., juk ten karčiama pripuola ant bent 25 ypatų, o juk ir daugiau rasime tokių vietų, kur Lietuviai susispietę. Ar ten ypatos laisvė paguodojama! Peštynės, tąsyvės po policiją ir teismus, šeimynų nusialinimas, vaikai apleisti ir sukiuržę, bene bus geriausiai liudininkais girtuokliavimų laisvės. Kur daug karčiamų, ten ir bažnyčia greitai atsiranda, o gerai žinome, kaip tiedvi įstaigi paguodoja ypatos laisvę.

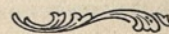
Linkėtina, kad Pensylvanijoje pereitų blaivybės įstatymai. Ažuot vargo ir nežinės bene tad greičiaus įsviešpataus mūsų tarpe sumonė, gerovė ir geresnė sveikata kaip kuno taip ir proto. Teprasmenga toki užtartytojai mūsų reikalų, kaip minėtasai augščiaus neprasytas svečias!—

* * *

No. 34 "L. Minties" esame rašę, kad Walcott'o miestelis, Iowoje, neturi bažnyčios ir kad gyventojai yra laimingi, pasiturinti ir ramūs. Dabar angliški laikraščiai praneša, kad E. Washington, Pa., rytuosna nuo Washington, Pa., miestelis, kur gyvena 1500 žmonių, paprastai esti vadinamas "doruoju miesteliu" ir įstabi-na aplinkinius gyventojus. Bėgyje 1913 m. tik \$2.50 baudos tetapo surinkta policijos teisme nuo tulo prasi-gėrėlio, pakėlusio trukšmą, kurs už tai ir tapo suimtas ir nubaustas.

Dievuočiai pajuokia miestelį, kam jis neturi jokios bažnyčios; bet tenykščiai gyventojai iš tų juokų šaiposi ir sako, kad ten gyvenantiems padoriems žmonėms bažnyčios nė nereikia. Jeigu kam reikia, gali rasti WASHINGTON nuėjęs.

Kur daugiau bažnyčių, ten daugiau prasižengimų. Be bažnyčios žmonės daug padoriaus gyvena, nėsa nėra kam juos pjudyti ir arzinti. Kada Lietuviai mėgins be tokių supjūdančių juos dievnamių gyventi?!



DR. A. SLIUPIUTE-JANKAUCKIENE

Gydo visokias ligas moterų, vaikų ir vyrų.

Valandos: nuo 12-2 popiet; nuo 7-9 vakare.

265 Berry Street,**BROOKLYN. N. Y.**

(tarpe Grand St. ir So. 1-st St.)

TELEFONAS GREENPOINT 8

H. S. ALWORTH**Attorney and Counselor at Law**

Veda visokias provas pasekmingai ir atlieka visokius teismiskus reikalus. Reikalaujami advokato kreipkitės:

OFISAS:

GYVENIMO NAMAI:

619 Connell Bld'g.**1649 N. Main Ave.**

Bell Phone 234-R.

SCRANTON, PA.**Živatas ir Zaleckas**

SANKROVA

VISOKIU PUIKIAUSIU GERIMU.

Čia gausi: Ruginės Bourbon degtines, yvajriu "Brandes" iš Californijos, francuziško vyno ir koniako, itališko, ispaniško, vokiško, vengriško vyno, neišskiriant ir rusiškos VODKOS. Karčiamininkams parduodame visoj Amerikoj ir nusiunčiame greitai ir teisingai. Reikalaujami kokio nors gėrimo, kreipkitės žemiau padėtu antrašu:

Providence Square,**Scranton, Penn'a.****DR E. L. PEET****Specialistas**

Gydome Akių, Ausų, Nosies ir Gerklės ligas.

Išegzaminuoja akis ir
PRITAIKO AKINIUS**Providence Square.****North Scranton, Pa.****PADĖKITE STATYTI****TAUTOS NAMUS VILNIUJE**

Lukas priima mūsų redakcija, arba galite siųsti tiesiog į Vilnių šiuo adresu:

LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJA

(Litovskoje Naučnoje Obščestvo),

Lydos gatvelė, 7, Vilnius.

Russia-Lithuania.**Tikras ir Sveikas Reikalas**

NORTH SCRANTON BANKAS augo ir dabar teb'auga ir plėtojasi. Tas viskas priguli nuo uolumo ir atydumo vadovų Banke, kurie patys tyrinėjo ir mokėsi, kaip Bankas reikia vesti, ir kurie reikalauja, kad Banko reikalai būtų vedami visais laikais taip, kad būtų teisingi geri ir patikėtini.

Tokia Banko valdyba patikrina, kad negali prapulti nė 1 doleris tėn padėtas.

NORTH SCRANTON BANK,
1902 N. Main Ave., SCRANTON, Pa.**The International College of Midwifery.**

Moterims žinotina, kad Scrantone pradėsime naują kursą akušerijos mokymo Sausio mėn. (January) 2 d. 1914.

Mokinties priimame moteris ir merginas, mokančias skaityti ir rašyti, turinčias nemažiaus kaip 20 metų.

Mokslo kursas traukiasi 4 mėnesius. Mokestis išneša už mokslą \$100.00. Užmokėti reikia iš viršaus.

Akušerė, pabaigusi mokslą, gauna diplomą.

Mokykla yra inkorporuota Pennsylvanijos valstijoje, bet diplomai yra geri visose Švienytų Valstybių valstijose.

Iš svetur atvažiauvusios mokinės randa pigų pragyvenimą.

Perdėtiniais akušerijos mokyklos yra ir pas juos galima atsišaukti:

Ten pat ir ŠPITOLĖ moterims ir vaikams. Ligoniai peržiurimi nuo 11 iki 1 adynai kasdien.

DR. J. ŠLIUPAS, Pres., 1419 N. Main Ave.

DR. J. KULCZYCKI, Treas., 1125 Pittston Ave.

SCRANTON, PA.

KOLLEGIJOS ANTRAŠAS:

213 Pittston Avenue,
SCRANTON, PA.

“L. M.” INTALPA nuo 1910 m.

(Tąsa).

- J. B. S.* Spiritizmas. 630—631.
V. K. Rėk. Gyvenimo etbalsiai (Airijos “Home Rule”. — Iš Krymo istorijos. — Herceno Jubilejus. — *W. T. Stead*). 632—635.
Karolis Vairas. Jūs sakot (eilės). 636.
Karolis Vairas. Mačiau (eilės). 636.
Kalėdų Kaukė. Trioletas. 637.
Kalėdų Kaukė. Audra. 637.
K. Vairas. Bepročio monologas. 637.
K. Vairas. Motina (eilės). 637—638.
A. P. Čechov. Nuodėmininkas iš Toledo. 639—640
Karolis Vairas. Literatūros Evoliucijos lapai (Ved-dai. — Semangai). 641—642.

No. 28. Birželio mėn. 1912.

- J. Šl.* Biblija iš morališko atžvilgo. 644—647.
M. Petrauskas. Iš muzikos istorijos senovėje (In-strumentai). 647—649.
Karolis Vairas. Literatūros Evoliucija (Fuegie-čiai. — Butokudai. — Šeri arba Kun-Kaak).
 649—651
J. Šl. Dar keletas žodžių prie gadynės, carui Ale-ksandru I viešpataujant. 651—653.
Sn. Tautystė ir valstybė. 654—655.
J. B. S. Išpardavimas Rosijos. 655—657.
K. Vairas. Revoliucijos atbalsiai. 657—660.
Victor Hago. Notre Dame de Paris. 660—662.
Karolis Vairas. Man gaila (eilės). 663.
Karolis Vairas. Te sau ilsis (eilės). 663.
Karolis Vairas. Aido vilnys (eilės). 663.
Karolis Vairas. Gegužės naktis. 664.
Karolis Vairas. Džiaugkitės broliai. 664.
Šis bei tas iš Chronikos. (Pamokinantis atsitikimas. — Galiaus susiprato. — Prūsų Lietuviai atbunda. — Laisvamanyba tarp Lenkų). 665—666.

No. 29. Liepos mėn. 1912.

- J. Šl.* Ką laisvamanyba stato vieton krikščiony-bės. 668—671.
Bokštas. Šachai. 671—672.
M. Petrauskas. Iš muzikos istorijos (Pradinė mu-zika. Chyniečių muzika. Japonų ir Indų muzika).
 [673—675.
Karolis Vairas. Literatūros Evoliucija. 676—678.
K. Vairas. Revoliucijos atbalsiai. 679—681.
J. Šl. Caro Nikalojaus I gadynė. 682—688.
Šis bei tas iš Chronikos. (Ateivių savaapsaugos orga-nizacija. — Strindberg. — Laiks subruzti) 688—690.

No. 30. Rugpjūčio mėn. 1912.

- J. B. S.* Adomas Mickevychius. 692—697.
J. Šl. Caro Nikalojaus I gadynė. 698—700.

- Ibeks.* Visata ir jos gyvybė. 701—702.
K. Vairas. Revoliucijos atbalsiai. 703—705
Victor Hugo. Notre Dame de Paris. 705—707.
Bokštas. Šachai. 707—709.
M. Petrauskas. Iš muzikos istorijos (Arabų mu-zika). 710—712.
Šis bei tas iš Chronikos. (Milijonai dolerių už mote-rų gėdą. — Lietuvių vardai. — Amatai tarp Lietuvių. — Kuningijos darbų vaisiai). 713—714.

No. 31. Rugsėjo mėn. 1912.

- J. Šl.* Ar žmonija turėjo kiek naudos iš thėologi-[jos. 716—719.
J. Tvanas. Ir spindi (eilės). 719.
J. Šl. Caro Nikalojaus I gadynė. 720—723.
Rubakin. Panaikinkime karę! 724—729.
Ibeks. Visata ir jos gyvybė. 729—731.
J. Tvanas. Smilgų rauda (eilės). 731.
Karolis Vairas. Literatūros evoliucij (Kamma ar-bo Kommi). 732—733.
Valparaizietis. Vulkanai. 733—734.
M. Petrauskas. Iš muzikos istorijos (muzika se-nų Aigyptėnų). 735—737.
Šis bei tas iš Chronikos. (Laisvamanyba tarpe Ma-lagasų. — Ar Shakespeare rašė ką nors?) 737—738.

No. 32. Spalių mėn. 1912.

- J. Šl.* Kas įsteigė krikščionybę? 740—743.
J. F. Rinn. Prietarų išsivystymas. 744—746.
J. Tvanas. Ašara (eilės). 746.
Kaz. Baronas. Gasparas Baltakys (G.B. Raitelis).
 [746—747.
Karolis Vairas. Liudna bedalei širdžiai (eilės) 748.
J. Tvanas. Dvi pušelės (eilės). 748.
K. Vairas. Ką jūs padarėt? 749.
Jul. Baniulis. Pasiuntinys. 750—751.
V. Sn. Musų dailės prisižiurėjus. 751—754.
Karolis Vairas. Literatūros Evoliucija (Dinkas'ų tauta. 755—756.
Šis bei tas iš Chronikos. (Kolionių laikraštis. — G. Hauptmanno gimimo diena). 756—758.
J. Baniulis. Anatolio France aforizmai ir paradok-[sai. 758.

JAUNIMO SAPNAI.

- J. B.* Žodis į moksleivius. 759—760.
Steponas B. Prie L. M. A. S. užsimezgimo histori-[jos. 760—762.
K. Klevas. Gyvenimas ir jo siekis. 762.

No. 33. Lapkričio-Gruodžio mėn. 1912.

- J. F. Rinn.* Prietarų išsivystymas. 764—765.
M. Petrauskas. Iš muzikos istorijos (Žydų muzi-ka. Graikų muzika. 766—768.
Karolis Vairas. Literatūros evoliucija (Wanyam-wezi. Zulusai). 768—770.
 (Toliaus bus).